

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України

Громадська і політична діяльність Лонгіна Цегельського у 1907-1923 рр.

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, групи 601

спеціальності 032 Історія та археологія

Левкун Ірина Ярославівна

Керівник: к.і.н., доц. Гуйванюк М.Р.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № 3

від «24» листопада 2021 р.

Зав. кафедри _____ проф. Ботушанський В.М.

Чернівці – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЛОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ: СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ Й ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ	11
РОЗДІЛ 2. ГРОМАДСЬКА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Л. ЦЕГЕЛЬСЬКОГО В ОСТАННІЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ГАБСБУРЗЬКОЇ МОНАРХІЇ	39
2.1. Участь Л. Цегельського в громадсько-політичному житті Галичини у 1907-1911 рр.	39
2.2. Лонгін Цегельський – депутат Рейхсрату і Галицького сейму 1911-1918 рр.	48
РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Л. ЦЕГЕЛЬСЬКОГО В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	67
3.1. Роль Л. Цегельського у державотворчих процесах в ЗУНР і УНР 1918-1919 рр.	67
3.2. Вклад Л. Цегельського у розвиток української дипломатії в 1920-1923 рр.	82
ВИСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	96

ВСТУП

Актуальність теми: Однією із ключових подій в модерній історії українського народу стали події початку ХХ ст., які відомі під назвою Української революції 1917-1921 рр. Важливе місце в даних подіях відведено західноукраїнським землям, де відбулися важливі державотворчі процеси. До сьогоденішнього дня дослідження окремих аспектів революції займає вагомe місце в сучасних історичних дослідженнях.

Актуальність дослідження полягає у тому, що історія даного періоду є доволі персоніфікованою, оскільки визначальними чинниками на розвиток Української революції 1917-1921 рр. були дії та вчинки окремих особистостей. Однією з таких постатей був Лонгин Михайлович Цегельський (1875-1950 рр.). До 1991 р. ім'я Л. Цегельського було, фактично, викреслене з історії України і на сьогоднішній день громадсько-політична діяльність та роль у державотворчих процесах Л. Цегельського потребує всестороннього дослідження і висвітлення належним чином.

Об'єкт дослідження: державотворчі та суспільно-політичні процеси в Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Предмет дослідження: громадсько-політична діяльність Л. Цегельського у 1907-1923 рр.

Хронологічні рамки охоплюють 1907-1923 рр., тобто період життя і діяльності Л. Цегельського в Україні. Нижня межа дослідження окреслена виборчою реформою у Австро-Угорщині та участю Л. Цегельського у виборах до австрійського рейхсрату – 1907 р. Верхня хронологічна межа – 1923 р. – зумовлена завершенням виконання обов'язків представника уряду ЗУНР та припиненням існування представництва загалом.

Територіальні межі визначені місцем проживання та безпосередньої діяльності Л. Цегельського і охоплюють землі Східної Галичини (територія сучасних Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей), а також США, куди він згодом емігрував.

Метою роботи є дослідження та висвітлення особливостей громадсько-політичної діяльності Л. Цегельського та його участь у державотворчих процесах на території сучасної Західної України.

Досягнення даної мети магістерської роботи передбачає вирішення таких завдань:

- Простежити становлення Л. Цегельського як особистості та формування його суспільно-політичних поглядів.
- Проаналізувати участь Л. Цегельського в громадсько-політичному житті Галичини у 1907-1911 рр.
- Висвітлити громадську і політичну діяльність Л. Цегельського як депутата Рейхсрату і Галицького сейму в 1911-1918 рр
- Визначити роль Л. Цегельського у державотворчих процесах в ЗУНР і УНР 1918-1919 рр.
- Розкрити вклад Л. Цегельського у розвиток української дипломатії в 1920-1923 рр.

Методи дослідження. Робота ґрунтується на застосуванні загальнонаукових *принципів: історизму, об'єктивності та науковості.*

Аналіз предмета дослідження проведено на поєднанні *системно-структурного, проблемно-орієнтованого та особистісно-орієнтованого,* підходів які є складовою такого напрямку історичних досліджень.

У процесі дослідження використано загально-наукові методи, спеціально-історичні методи, а також спеціальні методи інших наук, які дозволяють розкрити поставлені автором завдання.

До загально-наукових методів використаних у роботі відносимо: аналіз і синтез; індукцію та дедукцію.

За допомогою *аналізу і синтезу* стає можливим пізнання конкретних фактів діяльності Л. Цегельського. Надають можливість не тільки побудувати основні моделі впливу Л. Цегельського на суспільні процеси, але й проаналізувати його вплив та функціонування конкретних політичних та суспільних інституцій.

Друга важлива пара загальнонаукових методів – це *індукція та дедукція*. **Індукція** За допомогою цього методу прослідковано вплив різноманітних аспектів діяльності Л. Цегельського у багатьох сферах: просвітництві, освіті, культурі у науковій сфері, у політичних та державних інституціях, тощо.

У процесі дослідження використано ряд інших загальнонаукових методів, зокрема методу *аналогій*, за допомогою даного методу встановлено подібність та відмінність конкретних дій Л. Цегельського у суспільно-політичній сфері означеного періоду.

Проблемно-хронологічний метод дозволив послідовно розглянути предмет дослідження.

Порівняльно-історичний метод дав змогу здійснити порівняльний аналіз причини успіхів чи невдач Л. Цегельського у різних галузях суспільно-політичного життя.

Найбільше до нашого дослідження дотичний **Історико-біографічний метод**, який спрямований на описі, реконструкції й аналізі обставин життя, результатів діяльності та створенні психологічного портрета Л. Цегельського.

Історіографія магістерської роботи. Дослідження історіографії даної проблеми подано за допомогою проблемно-хронологічного методу, який дає змогу простежити домінування на різних етапах певних методологічних засад та ідеологічних концепцій діяльності Л. Цегельського, що знайшли відображення в історіографії різних етапів історії. Дана структурна схема аналізу і вивчення історіографічної бази дозволяє найбільш точно та об'єктивно продемонструвати проблематику.

Останнім часом суспільно-політична діяльність видатних українських державних, наукових, культурних та громадських діячів привертає все більше уваги істориків та інших дослідників. Не виключенням стала й постать Лонгіна Цегельського. Активна громадсько-політична та дипломатична діяльність якого посідає заслужене місце у творенні

української державності. Процес вивчення його праць триває більше ста років, постійно набуваючи наукової глибини досліджень. Ступінь даних розробок перебуває на різних рівнях. Перші згадки про Л. Цегельського, як державного діяча, з'являлися в різноманітних довідкових та узагальнюючих виданнях з історії суспільно політичних рухів та України загалом.

Найперші спроби наукових осмислень подій кін. XIX – поч. XX ст. відносяться до праць відомих істориків – М. Грушевського [44], І. Крип'якевича [84] та Н. Полонської-Василенко [117]. У працях даних авторів було дано оцінку Українській національно-демократичній партії.

Детально зображено матеріал про зародження і діяльність галицької дипломатії в захисті інтересів молодого республіки у праці М. Лозинського «Галичина в 1918-1920 рр.» [99]. Цінність книги полягає також у тому, що особисті враження в ній підтверджені численними оригінальними документами, які не збереглися в сучасних архівосховищах.

Важливим виданням для дослідження даної проблеми є робота Д. Дорошенка [57], де згадується Л. Цегельський. Дані автори показують постать Л. Цегельського з державницьких позицій.

Важливою є праця І. Сохоцького «Історичні постаті Галичини XIX-XX ст.» [131]. У роботі С. Ярославина «Визвольна боротьба на західноукраїнських землях у 1918-1923 рр.» [149] також згадується про боротьбу на західноукраїнських землях. Автор згадує про постать Л. Цегельського у часи проголошення Акта соборності українських земель у січні 1919 р.

У радянський період історична наука, враховуючи ідеологічні перепони, практично не залишила згадок про діяльність Л. Цегельського..

У 1960-1980 рр. В роботах Р. Симоненка [127] і Ю. Сливки [129] висвітлювали питання щодо характеру Листопадової революції 1918 р. на західноукраїнських землях та виникнення ЗУНР, зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності її урядових структур, їхньої боротьби за міжнародне визнання держави.

Після здобуття незалежності інтерес вітчизняних істориків до процесів Української революції XIX – поч. XX ст. й до діяльності українських політичних діячів того часу значно збільшився. Почали друкуватися збірники матеріалів наукових конференцій, які були присвячені діяльності Західноукраїнської Народної Республіки, в яких були розкрито різноманітні аспекти державотворчої діяльності Л. Цегельського.

Про Л. Цегельського згадано в різноманітних узагальнюючих працях з історії українського національного руху Я. Грицака [43], М. Кугутяка [85], І. Васюти [34], І. Андрухівця [27], В. Качмаря [76], О. Красівського [82], С. Макарчука [191], О. Сухого [133], В. Матвієнка [103], О. Рубльова [123]. Участь Л. Цегельського у політичному русі поч. XX ст. частково розкрив Р. Ковалюк у праці «Український студентський рух на західних землях XIX-XX ст.» [80].

Персону Л. Цегельського також досліджують у сучасних дослідженнях, зокрема у роботі В. Расевича [119] про історію Української національно-демократичної партії, підкреслено внесок Л. Цегельського в організаційно-політичну діяльність Української національно-демократичної партії, розкрито його позицію про вирішення українського питання. У монографії відомого дослідника М. Лазаровича [89] проаналізовано участь Л. Цегельського в Українському товаристві «Сокіл-Батько» та в формуванні стрілецького руху.

І. Патер висвітлив позицію Л. Цегельського в Народному комітеті УНДП щодо Головної української ради. Окремі фрагменти біографії Л. Цегельського розміщені у праці «Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923. Уряди. Постаті» [113].

Варто також згадати про монографічне дослідження М. Литвина та К. Науменка [97], в якому були прослідковані державотворчі процеси на західноукраїнських землях у 1918-1919 рр. Про дипломатичну діяльність Л. Цегельського згадується у працях І. Дацківа [47], де розповідалося про дипломатичну місію Л. Цегельського. Окремі аспекти дипломатичної

діяльності політика зображено у праці М. Здоровеги. Вагомий інтерес має його наукова праця «Суспільно-політичні погляди Лонгіна Цегельського» [68].

Важливий внесок в дослідження постаті Л. Цегельського зробили дослідники еміграції. Серед них можна виділити працю С. Ріпецького «Листопад 1918 року в кривому дзеркалі споминів Лонгіна Цегельського» [121]. Ще один дослідник Т. Гунчак у праці «Україна: перша половина ХХ століття» [46] зображуючи історичні процеси наприкінці ХІХ-початку ХХ ст. не обійшов постаті Л. Цегельського.

І. Іваницький [71] дослідив емігрантський період життя Л. Цегельського та його діяльність як науковця, а також як дипломатичного представника ЗУНР в США. Важливо зазначити, що досліджуючи проблеми української революції, розвитку парламентаризму в Галичині і т. д. історики і дослідники тим самим популяризували постать Л. Цегельського.

О. Карпенко у праці «Імперіалістична інтервенція на Україні. 1918-1920» [74] всупереч марксистській ідеології оцінив зовнішню політику ЗУНР як таку, що підпорядковувалась важливій цілі – захистити незалежність нового територіального утворення від агресії з боку Польщі.

Зарубіжноа історіографія немає спеціальних досліджень, присвячених постаті Л. Цегельського. Про його діяльність побіжно згадується тільки в окремих узагальнюючих працях, які стосуються історії Галичини та ЗУНР [150 – 158].

Процес дослідження діяльності Л. Цегельського як громадсько-політичного життя все ще триває. Отже, аналіз сукупності опублікованих праць, проведення історіографічного дослідження сприятиме підвищенню рівня значущості наукової праці.

Джерельна база становить основу будь-якої наукової праці, тому ми надаємо їй особливого значення, адже саме на документальних свідченнях та мемуарній спадщині базується достовірна історична думка.

Інформація та згадки про діяльність Л. Цегельського містяться у багатьох збірках громадських організацій і державних установ, а також приватних колекціях. На жаль, особистий архівний фонд Л. Цегельського не зберігся до наших днів.

Джерела є доволі різноманітними та репрезентативними: представлені матеріали діловодства, різноманітні документи наукових установ, громадських організацій, політичних партій, акти, листування, мемуари, праці Л. Цегельського та особисті твори діячів, які були учасниками тогочасних подій

Варто також відзначити цінність збірників ряду опублікованих документів, адже вони відкриті на широкий загал, а матеріали, які там містяться, тематично згруповані, що значно полегшує роботу дослідників. Одним із таких є п'ятитомне видання Івано-Франківських дослідників у восьми книгах «Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали» під керівництвом О. Карпенка [5]. В основу даного збірника було покладено виключно оригінали документів ЗУНР та інших установ, які підтримували з нею зв'язки і контакти. За своїм характером це були: закони, меморандуми, офіційні урядові документи, ноти, розпорядники, накази, статті газет. Значний інтерес також становлять документи, що засвідчують безпосередню діяльність УНРади та її окремих діячів. Окрім того, особливу цінність являють собою документи, які відображають зовнішньополітичну діяльність ЗУНР.

Важливу інформацію дослідникам проблеми додає праця «Українська революція. Розвідки і матеріали» авторства П. Христюка [10]. Важливі документальні свідчення надав К. Левицький [90] список представництв ЗУНР та дипломатичних місій у 1918-1923 рр. та їхній персональний склад. Зародженню Державного секретаріату зовнішніх справ ЗУНР було присвячено статтю К. Левицького «Дипломатична діяльність ЗУНР. 1918-1923 рр.» [91]. У ній було проголошено зовнішньополітичні завдання тодішньої держави та зобразив перші кроки галицької дипломатії.

Велика кількість різноманітного матеріалу зосереджена у тогочасній періодичній пресі. За оперативністю й характером інформації пресу досліджуваного періоду буде доречно поділити на два типи: звичайні газети і видання журнального типу, які містять постанови вищих органів влади, нормативно-правові акти й важливу для дослідження інформацію про діяльність зовнішньополітичних відомств. Преса має важливе значення для історичних досліджень, як вагоме, за кількістю інформаційного матеріалу, джерело. Вирахувати загальну кількість газет, які тоді видавалися, доволі важко, адже певні видання змінювали свої назви. Можемо виділити основні з них: газети «Галичанин», «Літературно-науковий вісник», «Діло», «Республіка», «Нове життя», «Українське слово», «Свобода», а також головний пресовий орган академічної молоді початку ХХ ст. – «Молода Україна» [104].

Статті та брошури Л. Цегельського, які він готував та публікував у збірнику «Літературно-науковий вісник» [15], у редакції якого він працював та вів власну рубрику «З австрійської України», а також його спогади у праці «Від легенд до правди» теж є вагомим джерелом даного дослідження. Значимість даних публікацій полягає у тому, що вони заявляють про широку обізнаність та професіоналізм Л. Цегельського як політика, його аргументовану та переконливу громадянську позицію, а також глибину об'єктивного аналітичного осмислення етнополітичних процесів, що відбувалися на той час у Австро-Угорщині.

Отже, джерельна база наукового дослідження містить праці Л. Цегельського та безпосередніх учасників тогочасних подій, публікації галицької періодики початку ХХ ст. Саме завдяки цим документам ми маємо можливість глибше дослідити громадсько-політичну та дипломатичну діяльність Л. Цегельського.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел і літератури.

РОЗДІЛ І. ФОРМУВАННЯ ПОГЛЯДІВ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЛОНГИНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО ЯК ОСОБИСТОСТІ

Процеси становлення незалежності України, утвердження основ громадянського суспільства та формування його ідеологічної бази проходили за умов динамічного зростання зацікавленості та інтересу до минулого українців. При цьому особовий аспект в історії набуває пріоритетного значення, адже людський вимір є тим критерієм, який визначає потяг до історичної правди та духовності. Оскільки всі процеси суспільно-політичного розвитку проходять через призму індивідуального досвіду, історія кожного напрямку діяльності держави стає персоніфікованою.

Однією з найважливіших складових для формування національної свідомості українців є пізнання історичного минулого держави. Не приділяючи вагомої уваги дослідженню та вивченню біографій центральних постатей, які творили історію та науку, неможливо досягнути тонкощі буття нашого народу.

Українська історична наука ще досі не вивчила питання життєвого шляху та громадсько-політичної і наукової діяльності Л. Цегельського. Ідеологічні заборони періоду тоталітарної системи вилилися у відсутність наукових праць та значну зацікавленість цілковитого вивчення діяльності багатьох українських національних діячів.

Дослідження життя та багатогранної діяльності одного з визначних громадсько-політичного діячів та науковця кінця XIX-першої половини XX ст. Л. Цегельського набувають особливої актуальності у даному контексті. Необхідність осмислення місця діяча у сфері національно-культурної історії України та висвітлення його багатоаспектної громадсько-політичної діяльності і визначають актуальність дослідження постаті Л. Цегельського.

Увесь життєвий шлях Л. Цегельського характеризується насиченою дипломатичною, адвокатською, науковою та громадсько-політичною діяльністю. Він являв собою настільки різносторонню та могутню постать у

суспільно-національних і громадсько-політичних процесах кінця XIX-початку XX ст., що дослідження його діяльності вказує не лише на важливу роль цієї персоналії для історії нашого народу, а й також дозволяє краще зрозуміти обставини відродження західноукраїнських земель у даний період, з'ясувавши характер подій, що відбулись в Україні, та їх причини загалом.

Варто наголосити, що кінець XIX ст. у історії Східної Галичини був, деякою мірою, визначальним і складним періодом для краю в цілому. Для політичної історії Галичини цей час був одним із переламних. В. Стефаник, І. Франко, Є. Олесницький, Ю. Романчук, К. Студинський, А. Шептицький та інші жити і творили саме в цей період [43, с. 29]. Така неординарна та яскрава постать, як Л. Цегельський, не могла не з'явитися серед когорти впливових східногалицьких діячів того часу.

Провідну роль в утвердженні громадянської позиції та формуванні світогляду становили родинне коло Л. Цегельського, його місце народження, навчання, а також професійний і громадсько-політичний досвід.

29 серпня 1875 р. у містечку Камінка-Струмилова (сьогодні м. Кам'янка-Бузька, що розміщене на Львівщині над річками Кам'янка та Західний Буг) народився Лонгин Михайлович Цегельський. Будучи вихідцем з відомої родини знаного священика, відомого українського громадсько-політичного діяча, просвітителя, одного з чільних діячів «Просвіти» та інших українських громадських організацій, кам'яно-струмилівського пароха та камінецького декана о. Михайла Цегельського (1848–1944 рр.), Л. Цегельський володів декількома іноземними мовами та був досить грамотною людиною. Він навчався у двох гімназіях: Бродівській державній гімназії та Львівській 69 академічній гімназії, у яких згодом здав матуральний екзамен, а вже 26 грудня 1875 р. у м. Львові був висвячений у священики у Соборі святого Юра [55, с. 329].

Одним із очевидних фактів також є той, що процес безпосереднього зародження, а згодом і формування особистості, поглядів та ідей Л. Цегельського відбувалося поміж доволі прогресивно налаштованої

громадськості Східної Галичини наприкінці XIX ст. Родинне середовище сім'ї Цегельських було завжди відкритим для впливових та відомих громадських діячів галицького краю, адже вагомий авторитет батька о. М. Цегельського, як духовного наставника у повіті та громадсько-політичного діяча, сприяв цьому. Згодом, родинний дім із доволі багатою бібліотекою став справжнім осередком культури для місцевої інтелігенції. [23, с. 329].

Саме його батько, о. М. Цегельський, зумів у свій час об'єднати громаду навколо власних починань та ідей. Серед успішних ініціатив парафіяльного священика було: відкриття філії товариства «Просвіта», заснування братства тверезості у селі, а також будівництво храму. Поширення о. Михайлом україномовних видань «Просвіти» серед селянства дозволяє стверджувати, що він не лише ревно виконував свої прямі обов'язки душпастиря, а ще й являвся собою одного із перших яскравих представників просвітництва свого повіту.

Вже незабаром діяльність батька Л. Цегельського Михайла вийшла поза межі його громади. Спочатку він належав до повітової ради, вже згодом обирався її віце-маршалком, а потім й взагалі став ініціатором створення громадських організацій і товариств у їхньому повіті. Важливим є й те, що М. Цегельський, як особистість, користувався доволі великим авторитетом не лише на рідній Львівщині, а й на інших землях Східної Галичини. Його листи до О. Барвінського, посла Державної ради, підтверджують цей факт. У цих листах розповідав йому про те, що він має шестеро, дітей: «...і усі вони потребують утримання і освіти» [15, с. 16].

Змалечку, з самого раннього дитинства, Михайло плекав у всіх своїх дітей щирю любов до народних традицій, мови, культури та всього українства. Головною метою було формування з дітей свідомих українців, тому на це були спрямовані всі напрямки родинного виховання. І не дарма, адже згодом всі діти продовжили традиції дієвого патріотизму, які були основою родини Цегельських та батька, священика о. М. Цегельського, зокрема. Його сини вирости відомими діячами: Роман Цегельський став

знаним фізиком та педагогом, Ігнатій Цегельський – греко-католицький священником і відомим громадським та церковним діячем [22, с. 347].

Та попри всі заслуги молодших братів звання найбільш відомого та знаного представника родини все ж отримав найстарший син – Л. Цегельський, який став визначним громадсько-політичним діячем, адвокатом, дипломатом, публіцистом, а також учасником вагомих державотворчих процесів.

У ході дослідження певних аспектів з біографії Л. Цегельського, академік В. Качкан заявляв наступне: «...Високий патріотизм у майбутньому Лонгина Цегельського як державотворця, ідейного теоретика та наставника, провідника національної ідеї коріниться у глибокому моральному та національно-виховному кодї родини» [78, с. 92].

Л. Цегельський ходив на Забуже до початкової школи, яка була реформована з колишньої братської школи, яка існувала в Камінці ще з часів до поділу Польщі. Навчальну реформу провела Краєва шкільна рада австрійської влади. Та все ж попри це вона мала на меті більше адміністративний характер реформації, аніж навчальний. Здебільшого у навчальній сфері поступово впроваджувалися вимоги, які були характерними та потрібними з адміністративної точки зору. Переважно серед педагогічного складу нараховувалися вчителі-дяки, які, попри навчальний процес у школі, виконували у церквах свої основні дяківські функції. Таким чином, свою початкову освіту Л. Цегельський здобув саме у Камінці. Згодом, у 1886 р., він вступив до Львова у Першу державну академічну гімназію, яку успішно закінчив у 1894 р. із атестатом зрілості матурою. По завершенні гімназії, того ж року, Л. Цегельський вступив до університету ім. Франца Йосифа у Львові на правничий факультет, де у 1898 р. отримав додаток до диплому – абсолюторію [22, с. 340]. Після закінчення університету його направили на правничо-адміністративну практику у Відень при Міністерстві закордонних справ, звідки вже незабаром знову делегували у Стокгольм (Швеція) на рік до австрійського посольства. Вже згодом, після повернення до Львова, Л.

Цегельський здобуває докторський ступінь з міжнародного права, який він застосував у Західноукраїнській Народній Республіці під час своєї дипломатичної діяльності [44, с. 53; 65, с. 1031–1032].

Тривалий процес становлення Л. Цегельського, як громадсько-політичного діяча, проходив за полонізаційної політики польської крайової влади у доволі суперечливих та складних умовах перебування земель Східної Галичини у складі Австро-Угорської імперії.

У середовище молодих та найактивніших діячів Л. Цегельського, в його студентські роки, ввели ґрунтовні знання, патріотичні почуття та організаторські здібності. Він намагався завжди брати активну участь у різноманітних акціях. Результатом активної діяльності стали відвідини у 1896 р. Студентського конгресу в Англії у складі австрійської делегації. Саме там відбувалася репрезентація студентів Австро-Угорщини. Та на вимогу англійської верхівки влади Л. Цегельський був вимушений залишити захід. Вже дорогою додому, у містечку Пассау, на німецько-австрійському кордоні австрійські жандарми заарештували його за: «...образу маєстату іншого монарха», що суворо заборонялося згідно з тодішнім чинним законодавством. Згодом, Л. Цегельський виступив на з'їзді проти виголошеного реферату про перебудову Європи, згідно якого частина Галичини повинна була б належати Російській імперії по р. Сян. У ході цієї дискусії його слова, ймовірно, сильно образили російського царя який, у свою чергу, був рідним кузенем англійського короля [23, с. 342].

Розголос, якого набула та справа, був настільки масштабним, що туди втрутився сенат і ректор Львівського університету, оскільки до цього їх зобов'язував громадянський обов'язок перед студентами – право «*civis academicus*». За цим правом студент не міг довготривало перебувати під вартою чи бути заарештованим без відома й згоди університетської верхівки. Згодом у справу втрутився також граф М. Бобринський – цісарський намісник Галичини. Врешті решт Л. Цегельського було таки звільнено від будь-якої відповідальності та з-під арешту. Після свого виступу на конгресі

проти проекту, який мав намір віддати Галичину Росії по р. Сян, він безпосередньо боронив інтегральність усієї Австро-Угорської монархії [2, с. 342].

Будучи звичайним 20-річним студентом після свого виступу в Англії та справою, яка згодом з нього виникла й набула широкого розголосу в массах, Л. Цегельський звернув до себе увагу багатьох впливових представників різних політичних течій та громадських організацій. Виходячи з цього можна стверджувати, що певною мірою виступ Л. Цегельського являв собою відправною точкою його активної дипломатичної діяльності.

Активна участь Л. Цегельського у процесі створення студентських товариств була спрямована та мала значний вплив на поширення національно-патріотичних ідей. Будучи членом нелегального проводу однієї з організацій, а саме «Молода Україна», він значною мірою посприяв злуці «Академічного братства» та «Ватри» в одне єдине студентське товариство, яке згодом відіграло вагомий роль в житті тодішнього українського студентства та отримало назву «Академічна громада».

Оцінюючи діяльність Л. Цегельського загалом, то варто зазначити, що він був провідним та вагомим студентським діячем. Його значна роль була, зокрема, у боротьбі студентства за український університет у місті Львів. Мавши чітке усвідомлення загального значення освіченості та свідомості українського народу на тернистому шляху до здобуття соборності та незалежності, він продовжував відстоювати власну позицію про те, що викладання загальної освіти підростаючого майбутнього покоління повинна здійснюватись його рідною мовою. Л. Цегельський неодноразово пропагував ідею державної незалежності та самостійності України, особливо у плані тісної співпраці з журналом «Молода Україна».

Будучи студентом Львівського університету, у часи своєї активної студентської молодості, Л. Цегельський обрав найважливішу мету для себе та своїх ровесників – розбудова незалежної та самостійної держави.

Л. Цегельський підтримував доволі тісні стосунки зі своїм співзвучним діячем, як його називали, із Великої України, М. Міхновським. Впродовж студентських часів і навіть довгий період їх завершення Л. Цегельський займався активним перевидавництвом у значної кількості публіцій М. Міхновського у Галичині, зокрема він опублікував його відому брошуру «Самостійна Україна» (1900 р.) у Львові. Варто також відзначити, що праці самого М. Міхновського мали доволі вагомий вплив на процеси формування та розвитку самостійницько-державницької думки не лише серед активної студентської молоді на території Галичини, а й поміж українського суспільства загалом [32, с. 342].

Українське галицьке студентство наприкінці ХІХ ст., за його політичною диференціацією, являло собою складний конгломерат серед якого тоді були представлені всі, існуючі на той період, політичні течії. Своє відображення, існуючий тоді стан речей, віднайшов пряме відображення у складі однієї з таємних організацій, яка на той час об'єднувала разом близько тисячі учнів середніх шкіл та студентів – керівного органу «Молодої України». Варто зазначити й те, що деякі дослідники вказують, що організація «Молода Україна» нараховувала у своєму складі близько трьох тисяч членів [44, с. 342].

Очоловав організацію «Молода Україна» створений самими ж студентами комітет десяти, який у свою чергу складається безпосередньо із десяти представників студентської молоді, які мали представляти п'ять різних політичних напрямів та течій. У його складі були В. Темницький, В. Старосольський та Є. Косевич, які презентували зокрема 73 соціал-демократичну течію, А. Крушельницький та О. Грабовський, які являються представниками – радикальної течії, Л. Цегельський та М. Галушинський – репрезентанти національно-демократичного напрямку, С. Горук – представник християнсько-національної течії та Т. Мелень – теоретично-монархістський напрям. Ім'я десятого члена комітету залишається наразі невідомим. Серед складу всього студентства його основна маса перебувала, у

більшості, під прямим впливом перших трьох політичних течій, тоді як на початку ХХ ст. вплив останніх двох був доволі незначним і без жодних конкретних проявів. Попри це на початку ХХ ст. Т. Мелень, представник теоретично-монархістської течії, став одним із вагомих членів УСДП — Української соціал-демократичної партії. У період від кінця 1890-х рр. до початку подій 1914 р. співвідношення між радикальними, соціал-демократичними та націонал-демократичними напрямками дуже різко змінилося [65, с. 342].

Будучи одним із організаторів З'їзду українських студентів 1899 р. у Львові, Л. Цегельський також виступив на ньому зі своєю політичною доповіддю. Його промова розпочиналася з наступних слів: «Русько-Український народе!» [8, с. 42]. Варто також зауважити, що Л. Цегельський завжди розпочинав свої звернення та виступи перед галицькою громадськістю саме з такого формулювання. Його батько, о. М. Цегельський, також мав за традицію використовувати такі звернення. Його виступ на львівському студентському віче 19 липня 1899 р. який містив годинний реферат у якому Л. Цегельський чітко та не двозначно заявив, що врятувати народ від усіх бід можна тільки одним єдиним способом: «Створити власний державний організм, свою власну, незалежну, самостійну Українську національну державу в етнографічних границях по всій території, заселеній Українським народом» [9, с. 342].

Ідея Л. Цегельського, у контексті прийнятої ним нової ініціативи резолюції, прозвучала у той час як певний заповіт серед порівняно вузького кола активної студентської молоді: «І ми віримо, що встане Україна, як не на наших очах, то на наших кістках! Ми віримо в її воскресення — а коли б не мали в се вірити, так ліпше нам і не жити! Бо без України немає нам життя!» [10, с. 344]. На підставі бурхливої доповіді Л. Цегельського тоді було прийнято рішення про схвалення двох найважливіших постанов: вимогу про обов'язкове заснування українського університету у Львові, до австрійського

уряду, а також 74 документ у якому йшлося про змагання до створення суверенної держави.

Саме ця мета згодом і стала головним дороговказом усього життя вченого. Від початку своїх найперших виступів і аж до однієї із останніх своїх статей: «Проблема української нації», яка згодом була опублікована й на широкий загал, Л. Цегельський розбудовував цю мету безпосередньо як історик, політолог та правознавець [11, с. 58–61]. Що стосується всього іншого, а саме: публіцистики, парламентської діяльності, тривалих педагогічних пошуків, ґрунтовної дипломатичної діяльності, історичних студій та постійної юридичної практики, основна державно-політична праця Л. Цегельського була підпорядкована саме для досягнення його головної мети усього життя.

Цікаво й те, що таке вагоме питання, як заснування безпосередньо української вищої школи, було дуже часто озвучено у вищих органах австрійської влади. Також неодноразові виступи знаних українських політиків лунали у парламенті із пропозиціями та рекомендаціями для уряду, щоб той подав очікуваний усіма проект про заснування у Львові Українського університету, а також про створення там паралельних кафедр, на яких викладання вестиметься українською. Важливе університетське питання, поміж польських націоналістичних політиків, озвучувалось як штучно насажене та спровоковане українськими радикалами, адже з етнічного погляду вони вважали народ ще «незрілим» до викладання вищої освіти українською мовою. Та попри це ми також припускаємо, що сама проблема заснування у м. Львові Українського університету також гальмувалася і тими українськими політиками, які на той час представляли український народ у Сеймі та Державній раді. Розвитку також набував факт відсутності солідарності та значної деморалізації української інтелігенції, який виникав через те, що українські депутати часто переходили від одного парламентського клубу до іншого. Саме це сприяло тому, що єдність між представниками політичних партій була практично відсутня. [18, с. 156].

У виступі Л. Цегельського з доповіддю у Львові на студентському віче 14 липня 1900 р. лунали вислови, що головною метою українського народу є проголошення незалежності [87, с. 55]. Заслуга Л. Цегельського дуже важлива у цьому аспекті. Саме у його доповіді вперше були привселюдно озвучені палкі заклики, які Л. Цегельський скеровував, в першу чергу, на пряму популяризацію головної ідеї української державності, а саме на досягнення незалежності як політичної, так і духовної.

Варто також відмітити, що доволі активна громадська діяльність у складі студентських організацій та рухів з часом переросла у тривалу боротьбу Л. Цегельського за політичні та національно-культурні права й можливості серед галицьких українців, налагодження комунікації та тісних зв'язків з провідними громадськими діячами Наддніпрянської України, а також чи не найважливіше: розуміння та усвідомлення у свої юні роки прямої потреби національної соборності та державної незалежності України.

Згодом, у 1901 р., Л. Цегельський випустив друком свою брошуру: «Русь-Україна і Московщина-Росія». Варто зазначити, що дана брошура викликала доволі широкий резонанс у суспільстві, оскільки вона була вперше видана трьома накладами «Просвітою», а поширювалася не лише територією Західної України, а й також Наддніпрянської. Праця Л. Цегельського виявилася настільки новітнім і в певній мірі революційним поглядом на саму історію формування ідеї української державності, що вона навіть здійснила певний переворот у свідомості значної кількості тодішніх політичних активістів та громадських діячів, які безпосередньо мали українське коріння між двома імперіями аж по обидва боки кордону: між Російською та Австро-Угорською. Упродовж відносно нетривалого проміжку часу книгу Л. Цегельського було перевидано аж цілих два рази. Одну із останніх її версій, яку було трішки доповнено та значно відкориговано, було видано у період Першої світової війни – у 1916 р. Його праця мала спеціальне призначення: для незаконного перевезення та нелегального поширення поміж значних територій виключно українських губерній, які перебували у складі Російської

імперії, саме тому вона друкувалася на папірусному папері та видавалася дуже малим форматом [66, с. 101].

Будучи у складі багатьох різних громадських, політичних організацій та інших товариств, зокрема активним членом організації «Сокіл», Л. Цегельський також належав і до його головної управи, а саме «Сокіл-Батько». Також вчений брав активну участь безпосередньо у діяльності його друкованого органу під назвою «Запорізькі вісти». Саме на цих сторінках тоді публікувалися фахові статті, а також велося активне пропагування ряду радикальних ідей, зокрема про збройну боротьбу за становлення самостійності української нації та розбудову єдиної соборної держави [66, с. 21].

Варто також зауважити, що високий рівень глибокої національної свідомості активіста Л. Цегельського засвідчує неупереджений аналіз його значної публіцистичної спадщини. Щире прагнення Л. Цегельського визначити головне ідейне бачення для майбутньої соборної України та для здобуття нею незалежності було основним мотивом усіх його узагальнень. Саме ідеї свободи слова людини, реальної демократії, національної державності, парламентаризму та соціальної справедливості являли собою характерні ознаки активної суспільної позиції Л. Цегельського. [99, с. 350].

Дружина Л. Цегельського, Ольга-Стефанія де Бонча Дуткевич, походила з гербу Біла і мала великий вклад капіталу у Народній торгівлі, а саме тому знаний діяч являвся ще й одним із найбільших пайовиків – «уділовців». Вони одружилися у Катедральному соборі святого Юра 4 березня 1905 р. у м. Львові. Сама ж Ольга-Стефанія була донькою діди́ча й пароха о. Євгена Дуткевича та Генрики з роду Кушнір, що в селі Рудно біля Львова. Вона народилася взимку 21 лютого 1880 р., а померла у Тіролі вже 11 березня 1948 р. Похована у австрійському Ляндеку.

Також Л. Цегельський був одним з директорів «Земельного банку іпотечного», а також членом інших товариств, банку «Дністер» та Наглядової ради «Убезпеченого товариства» [25, с. 350].

Громадська та суспільна діяльність Л. Цегельського була доволі різноманітною. Після здобуття ґрунтовної юридичної освіти, він отримав дедалі широкую обізнаність у справах міжнародного рівня, а також ще з молодого віку здобув значний та корисний досвід у аспектах дипломатичної роботи. Л. Цегельський вважав своїм справжнім покликанням дослідження історії свого рідного галицького краю. Вагомий внесок та вплив на свідомість сучасників, а також молодого покоління мали власні науково-публіцистичні студії публіциста Л. Цегельського.

Будучи молодим і перспективним політиком, а також знаним юристом Л. Цегельський брав активну участь в організаційних процесах селянських страйків у Галичині у 1902 р. Окрім того, що він брав участь у проведенні виборів, він ще й обирався послом до двох законодавчих органів Австро-Угорщини, а саме: австрійського парламенту та Галицького сейму. Чудовий оратор, блискучий агітатор, а також масовий розповсюджувач нелегальної та підпільної літератури, Л. Цегельський являв собою одного з кращих тодішніх публіцистів. У різні періоди свого життя він мав досвід роботи редактором ряду провідних українських часописів як на території Галичини, так і далеко за кордоном [17, с. 47].

На початку ХХ ст. найвпливовішою газетою Галичини, серед українських, вважалось «Діло», яке періодично виходило з 1880 р. У період з 1907 по 1908 рр. її відповідальним редактором і видавцем був Л. Цегельський. «Діло» являло собою відоме видання з історією, довготривалою традицією, а також доволі поважною репутацією. Цю газету, у той час, активно читали всі українці попри різні партійні приналежності чи уподобання. Близькість до національно-демократичної партії переважно і визначала головний характер публікацій щоденника. Статті на гарячі суспільно-політичні теми визначалися як ідеологічною так і кадровою приналежністю та ролями. Саме «Діло» було тією провідною періодикою, яка постійно виступала на захист у питанні створення та розбудови одного єдиного автономного краю з українських земель Австро-Угорщини. Серед ряду публікацій у той час у

«Ділі» активно відстоювалася думка про становлення національних взаємин на теренах Галичини, активну боротьбу галицьких українців за рівні права української мови у ряді систем краю, а саме судовій та адміністративній. Палкого обговорення та послідовного висвітлення також набувало питання навчання рідної мови у школах Галичини, а також відстоювалася ідея розбудови українського університету у м. Львові [17, с. 47].

Головними позиціями, за які виступала газета «Діло», були: впровадження на теренах Австро-Угорщини єдиного загального виборчого права для всіх, а також скасування старої куріальної системи, яка діяла у той час на виборах до Галицького Сейму. Останній пункт був спільною вимогою серед всіх тодішніх українських партій Галичини, адже через це українці були в дуже нечесному становищі, якщо порівнювати їх із поляками. Також газета постійно інформувала своїх читачів про всю діяльність та програму українських послів як у Сеймі, так і у Рейхсраті.

Варто зазначити, що під час виборів часопис агітував саме за кандидатів конкретної політичної сили, а саме національно-демократичну партію. Окрім цього газета доволі сильно критикувала панславістські ідеї, практику та ідеологію москвофільського руху, а також періодично та багаторазово зазначала у статтях, що москвофільський рух просувається завдяки спонсоруванню з боку Росії. Вислови, що цей рух значно підриває українську національну єдність на Галичині та дедалі більше сприяє активній діяльності правлячої польської верхівки, все частіше з'являлися на сторінках. Також «Діло» зазначало, що фактично усе тогочасне слов'янофільство у Російській імперії діяло виключно в інтересах російського імперіалізму, а ще гостро оцінювало та критикувало усі панславістські ідеї, особливо якщо вони тлумачилися у руслі, яке було кардинально протилежним до тривалого прагнення національного самоствердження всіх українців [17, с. 47–48].

У цілому можна вважати, що великий патріотизм Л. Цегельського та його державотворчий процес як ідейного теоретика та практика, лідера національної ідеї та духовного відродження залягав у глибокому

національному вихованні у дитинстві. Л. Цегельський був вихідцем із відомого священичого роду Цегельських. Перші свої знання він посилив у Львові, де навчався у Першій академічній гімназії (1886–1891), а далі поступив на юридичний факультет Львівського університету. Формування його політичних поглядів та становлення як політика припадає саме на другу половину 80-х – початок 90-х рр. XIX ст. У цей період у свідомості різних класів галицького суспільства сильно утвердилася ідея української автономії. Хороша освіта, організаторські якості посилили Л. Цегельського на перші позиції серед студентського активу, особливо під час боротьби за український університет у Львові. Одночасно із цим Л. Цегельський студював велику кількість літератури з історії України, та проблем відновлення державності [67, с. 21].

Важлива життєва позиція Л. Цегельського з'являлася поступово з прибуттям досвіду і була допоміжною для того, щоб добре орієнтуватися у тодішній політичній ситуації та вирішувати завдання, які він визначив собі. Світоглядні основи громадської та політичної дії Л.Цегельського сформувалися завдяки світогляду відомих українських філософів – Т. Шевченка, М. Міхновського, М. Грушевського й кристалізувалися у процесі суспільних трансформацій др. пол. XIX – початку XX ст. Для Л. Цегельського, Т. Шевченко виступав пророком, ідейним лідером української спільноти. Свідчення цього знаходимо в статтях Л. Цегельського [18]. Важливо, що студентські роки Л.Цегельського пройшли у зацікавленні ідеями М. Драгоманова. Він навіть написав працю «М. П. Драгоманов, його думки, діяльність і значення», яка була частинами надрукована в журналі «Молода Україна» у 1900 р. У статті він вказував, що М. Драгоманов забрав всі молоді сили України, оскільки: «...се найбільший українець XIX ст. Коли Т. Шевченко був серцем України, то він був її розумом» [67, с. 218].

Молодому Л. Цегельському подобався науковий та критичний спосіб мислення М. Драгоманова, велика кількість опрацьованого ним матеріалу. На думку Л. Цегельського, вагомим у думках М. Драгоманова було те, що він

ніколи не поєднував національну ідею тільки із українською мовою і завжди говорив: «...галичанам не воювати самим тільки «пустим» націоналізмом, але каже надати тому зміст із соціальних та політичних ідей» [67, с. 219].

Л. Цегельський хотів, щоб учні М. Драгоманова: «...се перші ряди на європейський лад образованих українців, се перші «неукраїнофіли» і «нерутенці» і перші засновники ірриденти». Він наголошував тому, що є духовний та генетичний зв'язок між думками освіченої молоді та практичним українством М. Драгоманова [67, с. 223].

Отже, потужна життєва позиція Л. Цегельського трансформувалася поступово із приходом важливого досвіду життя та надавала можливість чітко орієнтуватися у ситуації того часу та виконувати визначені завдання. Загалом Л. Цегельський – політик, який відстоював погляди та інтереси своєї нації, був справжнім патріотом своєї держави та служив своєму суспільству.

Політична діяльність Л. Цегельського має вагоме значення і була скарбницею культури, а також національної та державної побудови та суспільного прогресу України в кінці XIX – початку XX ст. Це важливий етап в історії української свідомості, який є прикладом подальшого підняття української науки, духовності, яке дало можливість для розбудови та відродження української державності України.

Поруч із поступом історичної науки в Україні модерні науковці щоразу частіше досліджували творчий шлях людей, які були членами національного та визвольного руху, діяльність яких із політичних міркувань у роки панування комуністичної системи в українських землях замовчувалася. Інколи взагалі повністю викидається із наукового та політичної дискусії. Такі дослідження дають змогу краще зрозуміти та проаналізувати деякі аспекти історії України. Однією з таких особистостей є Л. Цегельський. У політично-громадській діяльності дуже часто використовуються зразки та аргументи, звертаючись до історичного минулого.

Багато політичних та громадських діячів активно досліджували історичні процеси в світі та покращували історичний емпіричний досвід того або іншого етносу із метою вирішення важливих питань суспільного та політичного розвитку. Якщо говорити про особливості висвітлення історії українського народу в роботах видатного громадського та політичного лідера українського національного та визвольного руху Л. Цегельського, зображення історичної минувшини та неявні методи застосування історичного досвіду галичан, окреслення аспектів їхнього етногенезу, а також традицій та досвіду співжиття з іншими етносами. Видатний український громадсько-політичний Л.Цегельський активно вдавався до правдивості зображення історичних процесів на теренах України, їхньої ваги та впливу на неї народів та державних структур [34, с. 111].

Л. Цегельський як юридично освічений політик та журналіст був у вирі політичного життя свого суспільства, та вдало оцінював політичні процеси та явища, вносив помірковані судження відносно деяких політичних подій [21, с. 33]. Так, одним із проявів громадської активності відомого на той час юриста та громадського теоретика Східної Галичини кінця ХХ – початку ХХ ст. була публіцистична і видавнича діяльність. Вона проявилась у корегуванні суспільно-політичних і фахових літературних часописів, а також у написанні різноманітних брошур, в яких у доступній для всіх верств населення формі пояснювалися актуальні економічні й правові питання. Досвід Л. Цегельського у цій сфері також цікавий тим, що власне Л. Цегельський як юрист був серед перших засновників фахових та правничих і пресових часописів краю.

Варто сказати, що саме публіцистична діяльність Л. Цегельського була основним засобом формування тодішньої громадянської і національної свідомості, а також була ефективною при проведенні політичної агітації. У кінці ХІХ – на початку ХХ ст. громадсько-політичні теоретики Східної Галичини розуміли важливість і силу публіцистичного слова та почали

активну політичну діяльність у цьому напрямку, ставши фундаторами друкованих органів влади. [54, с. 165].

У тогочасних дискусіях та політичних дебатах, а згодом і перших по справжньому публіцистичних працях Л. Цегельського викристалізовується актуальність його ідеології та його однодумців важливості національної ідеї разом із ідеями соціальної справедливості, усвідомлення важливості соборності у державотворчих процесах. Мислячи над «ідеалом суспільства», який молодий юнак для себе її трактував як ідею, яка здатна об'єднати народ: «Сучасність витворила два суспільні ідеали: національний та соціальний» [23, с. 254]. Власне ідеал Л. Цегельський бачить як: «...синтез змагань та бажань поодиноких одиниць, що входять в склад суспільности». Розуміючи всю вагомість сформованого ідеалу для українського народу, він називав його: «боевим прапором», цінність якого безмежна, він: «світить, наче маяк сеї пристани, блистить, наче ясне непогасаюче сонце, не допускає одиницям збитися з путі», він є: «ланцом, що сковує одиниці в один ряд непереможних борців, бо це мотор, що вливає в суспільність гігантську силу» [57, с. 254].

Отже, за переконанням Л. Цегельського, постановка, формування та усвідомлення ідеалу є запорукою, що вся боротьба та діла громадсько-політичних діячів, громадських організацій, політичних партій спрямовуються в одному напрямі не будуть себе взаємознищувати. Народи, сформувавши та усвідомивши свої ідеї, як каже Л. Цегельський, хоча і не чисельні за своїм складом та слабкі матеріально, зуміють чинити опір різноманітним загарбникам. Однак той народ, який не мав змоги проголосити та ствердити свої ідеали, стає, як наголошував Л. Цегельський: «...податним матеріалом для чужого утиску і гніту» [89, с. 255].

Важливо сказати, що на зламі XIX – початку XX ст. Л. Цегельський на недовгий термін (до кінця 1900 р.) був головним редактором періодичного видання «Свобода», яке на той період стало органом національно демократичної партії. Ще одним вагомим фактом є те, що суттєві москвофільського руху в Галичині у цей період створювали Л. Цегельському

у його журналістській роботі певних труднощі. Також, позиція Л. Цегельського піддавалася критики з боку течії москвофілів. Так, у москвофільському друкованому виданні «Галичанин» було опубліковано наступне: «Діяльність п. Цегельського як редактора «Свободи» обмежувалась бішенними нападами на «москвофілів», на русско-народные общества людей із русско-народных партий, посольских кандидатов» [24, с. 12].

До сьогодні зберігся лист Л. Цегельського до політика В. Охримовича від 4 грудня 1900 р., який частково висвітлює до сьогодні невідомі частини біографії Л. Цегельського. Зокрема, у ньому він пише: «Я зложив позавчора редакторство «Свободи» з тої головної причини, що старі вважали відстояти вірним мені від нового року цензора в особі Борковського, що мав підписувати «Свободу» як «видавець», а, можливо, навіть як «редактор» і мав мене контролювати. Нині порішили ми остаточно ту справу із О. Романчуком і распрощались. Рівно ж і в «Ділі» перестану робити. Адміністрації «Свободи» не хотіли мені передати. Хоч виходжу з цілої афери морально строщеним, а матеріально зруйнованим. Так якось мені легше, мабуть, тому, що ліпше вилізти з болота пізно, як ніколи. Вищий Суд затвердив мені мої кари. Треба буде або сплатити 70 злотих. Або сидіти 7 день. Це теж доробок».

Щоб закласти у свідомості українського населення Східної Галичини націоналістичну ідею, Л. Цегельський видав популярну працю під назвою «Русь-Україна і Московщина-Росія», яка мала доволі широкий читацький успіх загалом і серед політичних кіл. Якщо, наприклад, «Україну irredenty» Ю. Бачинського та видану у 1900 р. у Львові РУП на Наддніпрянщині роботу М. Міхновського «Самостійна Україна» читала невелика кількість студентської молоді та представників попереднього покоління інтелігенції, то роботу Л. Цегельського масово розповсюджували у галицьких містах і селах [26, с. 160].

Варто сказати, що резонансна праця «Русь-Україна і Московщина-Росія» дала Л. Цегельському широке визнання. Цю брошуру опублікували у Львові в 1901 р. накладом приблизно десять тисяч примірників. На зборах товариства «Просвіта», які проходили у Львові в 1901 р., було прийнято рішення нагородити це видання грошовою премією з фонду «Стефана Дубравського» у сумі 180 корон. Згодом у 1915 р. праця була вперше перевидана коштом СВУ в Стамбулі накладом близько сорок тисяч примірників за назвою «Русь – Україна, а Московщина – Росія. Історично-політична розвідка» з картою України. Друге покращене перевидання (опубліковано в Царгороді у 1916 р.) варто вважати фінальною квінтесенцією думок та переконань автора. В цілому Л. Цегельський дуже сильно модифікував теоретичні засади своїх виразів, усунув соціалістичну риторичку та, очевидно, врахував тогочасні політичні події, котрі так різко змінювалися [28, с. 7]. Але майже увесь наклад другого перевидання був переправлений нелегально в Наддніпрянську Україну. Ця: «...історично-політична розвідка Л. Цегельського з картою України» так і залишилася найвідомішою та найпопулярнішою роботою серед усіх його праць, що були опубліковані. В наш час праця високо оцінюється в науковій літературі.

Превалює, переважає також твердження, що ця праця значною мірою вплинула на підвищення національної свідомості широких верств українського населення тогочасної території Східної Галичини. Головною, визначальною темою цієї праці є ґрунтовне доведення істинності тверджень про істотні відмінності між українським та російським народами, доказ, що це два різні і окремі народи. Л. Цегельський наголошує на нагальній потребі більш глибокого національного самоусвідомлення саме українцями, а також розуміння самими галичанами того, що вони є єдиним народом із українцями, котрі проживають по обидва береги Дніпра.

У праці розкрито також погляди автора на проблему розуміння саме історичного розвитку українського народу, шлях цього історичного розвитку, автором подано свою оригінальну оцінку основних важливих моментів в

історичному шляху в розвитку України. Для самого Л. Цегельського терміни «народ» і «нація» визначаються як безсумнівно і безальтернативно рівнозначні, що не підлягають ревізії і перегляду. Своє визначення автор подає на протигагу поширеному на той час трактуванню народу як сукупності людей, що просто говорять однією мовою, і крім того ще проживають на території однієї держави [54, с. 111].

Л. Цегельський був прибічником іншого, а саме політичного визначення нації. Нацією він називав сукупність людей, яких, крім всього іншого, єднає спільна традиція, а також спільні інтереси. В його розумінні і переконанні традиція відповідає не тільки як культурні практики, але, що надзвичайно важливо – ще і спільному історичному досвіду.

Своє бачення національної проблеми український дослідник визначив окремим терміном «бувальщина». Кожна нація обов'язково визначалася історичною та господарською спільністю. Нація уявляється йому як суспільство людей, що мають обов'язково саме спільний історичний розвиток, а також спільний господарський інтерес по відношенню до інших народів. Ця велика сукупність людей мала мати багато спільних інтересів та багато спільних політичних ідей, як також і спільну географічну територію [38, с. 22].

З україномовних друкованих праць Л. Цегельського під час воєнного періоду (так звані малі форми) буде доречно назвати основні: «З чого виникла війна, та що вона нам може пренести» (Відень, 1915 р., 14 с.); відбитка з «Календаря СВУ «Січ»; передруковано за таким самим заголовком у «Пам'ятковій книжці союзу визволення України і календареві на 1917 рік» (Відень, 1917 р., с. 14–22) з висновком, що: «...великий нарід повинен мати свою власну державу» (с. 21 у виданні 1917 р.); брошура «Самостійна Україна» – «Звідки взялися і що значать назви «Русь» і «Україна» (Відень, 1915 р., 31 с.); вважалося, що ця праця: «...в десятках тисяч примірників повинна розійтися поміж бранцями-українцями й українськими жовнірами, та дістатися навіть під найбільшню українську стріху» [19, с. 20–21].

Частину із брошури під назвою «Звідки взялися і що значать назви «Русь» та «Україна» було передруковано згодом у «Пам'ятковій книжці...» [48, с. 7].

Широкий резонанс також здобула видана окремою брошурою стаття Л. Цегельського (в болгарській транскрипції його прізвище передано як Л. Цехелски) «Не освободителка, а потисница на народить (как Русия «освобождава» Украина)» (Софія, 1914 р.), що вийшла з друку болгарською мовою. В друку ця праця Л. Цегельського супроводжувалась вступною статтею І. Шишманова (зятя М. Драгоманова) «Україна і Болгарія».

Лють охопила болгарських москвофілів після виходу цієї статті, особливо серед них галичанина-ренегата, який досить давно емігрував з Галичини, а тепер був професором гімназії у Варні, Я. Романчука. Я. Романчук майже відразу відреагував полемічною брошурою, яка називалась «Европейската война и руско-украинския въпросъ (Статия въ на отговоръ на брошурата отъ д-ръ Лонгин Цехелски: Как Русия «освобождава» Украина)» (Варна, 1914 р. 42 с.).

Його болгарин-однодумець М. Бобчев опублікував цю статтю Я. Романчука у виданні «Българска сбирка» (Софія, 1915 р., кн. 1). Болгарія завжди була важливою ланкою зовнішньої політики Росії на Балканах, і саме тому на брошуру Л. Цегельського звернула надзвичайно пильну увагу російська розвідка. Російська розвідка, і це зрозуміло, великого значення віддавала подіям в Україні. І от, в узагальнюючому огляді під назвою «Записка об украинском движении за 1914–1916 годы с кратким очерком истории этого движения как сепаратистско-революционного движения среди населения Малороссии», що був складений Департаментом поліції від 23 червня 1916 р., як самій особі Л. Цегельського, так і досить докладному викладові змісту його брошури: «Не освободителка, а потисница на народить...» відведено найбільший обсяг від всього тексту [23, с. 303–304].

Очевидно, що і місцеві галицькі москвофіли також не могли залишити поза увагою названу книгу, добре пам'ятаючи про виступи самого автора вдома і в тому числі проти москвофільства, як такого [107, с. 1].

Однак Л. Цегельський не залишив без уваги статтю болгарських москвофілів, і він відповів своєю новою працею «Українство ньмска інтрига ли е? Отговоръ на русофилить: Я. Романчук и д-ръ Н. Бобчев» (Софія, 1915 р., 111 с.).

Достеменно відомо, що обидві ці книжки Л. Цегельського здобули дуже позитивні відгуки у Болгарії, як також і в Туреччині [76, с. 8].

Потрібно також зауважити, що в Румунії брошура Л. Цегельського про «Росію-гнобительку» вийшла за назвою «Rusia Tarista – a supritare popoaleor» («Царська Росія – гнобителька народів») (Бухарест, 1914 р., 22 с.) з передмовою відомого румунського вченого З. Арборе.

Спеціально саме для турецького читача Л. Цегельський написав окрему статтю «Україна і Туреччина», яка була вміщена у тематичному збірнику «Україна, Росія і Туреччина», виданому у Стамбулі в 1915 р.

Окрім того, цей турецькомовний варіант статті «Росія як гнобителька народів» (1916 р.) і вищеназвана стаття друкувалися також арабськими літерами [35, с. 8], що давало можливість знайомитись з нею всім народам з арабською писемністю.

Крім того, Л. Цегельський на цьому не зупинився і видав свої статті та брошури для Центральних держав німецькою мовою. За іменем Longin Sehelskyj опубліковано «Die Wahreit uber den Verrat in Ostgalizien» («Правда про зраду в Східній Галичині») (Відень, 1915 р.) зі статтею «Що кожний вояк повинен знати про країни на північ від Карпат і на схід від рік Висли і Сяну?», «Die grossen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage» («Великі політичні завдання на Сході та українське питання») (Берлін, 1915 р., серпень), збірку статей «Der Krieg. Die Ukraina und die Bakanstaaten» («Війна. Україна та Балканські країни») (Відень, 1915 р., 53 с.) з чотирма статтями «Як Росія визволяла Україну», «Україна і

Румунія», «Україна і Болгарія», «Україна і Туреччина». Статтю «Угорці й українське питання» про відносини між Україною та Угорщиною Л. Цегельський видрукував у журналі «Ukraina» (Будапешт, 1916 р., № 2) [59 с. 8].

Для нейтрального шведського читача Л. Цегельський написав брошуру «Ukraina sveriges bortglomda dundsforvant» («Україна, колишня шведська союзниця») (Стокгольм, 1915 р., 21 с.) [87, с. 8].

Лише короткий перелік виданої Л. Цегельським публіцистики на історичну тематику свідчить, які широкі і глибокі погляди на сучасні і значно давніші відносини України з усіма сусідніми державами мав Л. Цегельський, готуючи до друку друге видання історичної розвідки «Русь – Україна, а Московщина – Росія» (Царгород, 1916 р.), яку в Україні, а особливо Західній Україні, майже, або й взагалі не знали, так як вона розповсюджувалася майже здебільшого тільки у таборах військовополонених, а також контрабандою подекуди по Сходу України.

В загальному на початку ХХ ст. широка політизація національного руху саме в українських землях що знаходились в складі російської імперії, відбувалася в умовах жорстокого, деспотичного царського режиму, а це значно сповільнювало активність і ефективність діяльності українських громадсько-політичних діячів, що в результаті і зумовило виникнення нелегальних і напівлегальних її форм.

Схвально відгукувався про просвітницьку діяльність Л. Цегельського один із тогочасних провідних політиків Східної Галичини К. Левицький, при цьому зазначаючи: «Всесторонній у своїй активності утримував д-р Л. Цегельський зв'язки з придніпрянцями: М. Міхновським, В. Шеметом, С. Петлюрою, В. Винниченком, Б. Мартосом, А. Жуком та ін.» [62, с. 71].

Необхідно відзначити, що Л. Цегельський займався контрабандою надзвичайно різноманітної друкованої пропагандистської літератури, що видавалася друком у Львові для Революційної української партії, яка діяла аж на Наддніпрянщині. Про цей період свого життя він досить стисло відзначив

такими словами: «Для переправлення ми мали три дороги: зі Сокальщини в Грубешівщину, зі Збаражчини в околиці Крем'янця та біля Скали через Збруч. Я діяв із Драганом у Сокальщині та з Я. Остапчуком у Збаражчині» [37, с. 93].

В перехідних роках між ХІХ – ХХ ст. у Львові було створено таємний провід української молоді, що мав таку ж назву, як і редакційна колегія молодіжного студентського журналу «Молода Україна». Цей таємний провід складався з 10 членів. Активісти цього проводу зробили досить суттєвий внесок у важку боротьбу за створення української самостійної держави. І сам Л. Цегельський також був і членом цього проводу, а також і одним із редакторів цього видання «Молода Україна».

Журнал «Молода Україна» закликав до співпраці в національному питанні всю українську молодь зовсім без обмеження віку, по статі, за соціальним становищем, а також і партійною належністю та, що найважливіше, мав за дуже важливу мету бути органом: «...не якоїсь там провінції..., а молодіжи всієї України» [47, с. 31].

Досить влучно щодо видання і проводу «Молода Україна» висловився свого часу І. Франко: «Молода Україна – це той перехідний час кінця ХІХ – початку ХХ ст., коли українська інтелігенція та молодь відходять від культурництва і політично нейтрального українофільства й починають дошукуватися політичного розв'язання українського питання» [40, с. 9].

Маючи великі організаторські здібності, а також будучи блискучим політиком та промовцем, Л. Цегельський відзначався також хистом до журналістики. Ще зі студентської лави він став активним дописувачем до місцевих газет, а журналістська його діяльність, окрім також громадської і політичної, стала однією, напевно, з визначальних упродовж всього його життя.

Л. Цегельський свою подальшу професійну журналістську діяльність тісно зв'язав з часописом «Діло», редактором якого він був у 1906 р. (ч. 231–279), 1907 р. (ч. 1–88 136; 161–283) і 1908 р. (ч. 1–14; 48–183).

Часопис «Діло» – одне з самих визначних видань в історії існування української преси: причому не лише своєю хронологією, що з ХІХ ст. «простяглась на десятиліття» аж до ХХ ст., як також своїм впливом на суспільну і національну свідомість українців, як можна висловитись, творенням патріотичної ідеології на: «нерозораному полі», формуванням із «етнічної маси малосвідомих людей» сучасної, прогресивно мислячої європейської нації, яка як політично, так і культурно дуже стрімко входила у передову світову цивілізацію.

Отже, саме це періодичне видання якнайбільше спричинилося до формування прогресивної української національної еліти, а також її інтелектуального потенціалу. Причому це все відбувалося в важких умовах дуже гострої боротьби, як з налаштованими вороже щодо українців зовнішніми силами, так і за протистояння всередині самих українських національно-демократичних організацій [42, с. 3].

Один із пізніших редакторів «Діла» В. Панейко особисто вважав, що характерними рисами: «...не тільки редактора, а й людини, письменника й громадського робітника Л. Цегельського, була надзвичайна живість і меткість його, небуденна легкість в одну мить розуміти сказане чи прочитане, розуміти, зв'язати нитками асоціацій з рештою свого духовного засобу і заімпровізувати на цій основі – в одну мить високі будівлі нових концепцій – політичних, соціальних, метафізичних...».

У 1907 р. Вийшла з друку у Львові праця Л. Цегельського «Звідки взялися і що значать назви «Русь» і «Україна», яка через ще довгих десять років була знову перевидана, але на цей раз аж в Канаді, в місті Вінніпегу.

В цій праці Л. Цегельський проголошує: «Знаймо лише, що ми є народ 30 мільйонний осібний, від Ляхів і Москалів, котрий мав колись свою княжу державну «Русь» і свою народно-козацьку республіку «Україну» та котрий тепер зветься «Русинами» або «Українцями». Знаймо, що в Росії, на Україні... Українці, що у Галичині, та що вони ідуть до тої самої цілі, що і ми

– аби ми, галицькі Українці враз з Українцями з Росії утворили одну, могучу і самостійну, народну державу Русь-Україну!» [69, с. 91].

У 1907 р. Л. Цегельський став головним редактором газети «Діло», і тоді в одному з серпневих номерів 1908 р. він надрукував дуже гостру статтю під назвою «Ad majorem Poloniae gloriam», в якій звинуватив митрополита А. Шептицького у його намаганні направлено працювати на більшу національну славу Польщі, при цьому він назвав високого духівника: «...чужинцем, надиханим традицією Валенродизму». За ці свої дії Л. Цегельський втратив посаду у редакції цієї газети [44, с. 148].

К. Левицький називає ці дії Л. Цегельського «нерозважним поступком», за який він змушений відповісти. Редакцію «Діла» після цього інциденту одразу очолив інший директор – О. Борковський [17, с. 495].

Проте доречно признати, що, навіть незважаючи на коротку тривалість перебування на редакторській посаді у «Ділі», журналістська діяльність Л. Цегельського була схвально поцінована діячами Східної Галичини. Зокрема, В. Дорошенко, який друкувався в цьому часописі у 1938 р., перелічуючи діячів, чия журналістська діяльність була визначальною для газети «Діло», згадував також і Л. Цегельського. Він відмітив: «Ці люди у своїй редакційній праці не обмежувалися тільки справами своєї вузької батьківщини, але все мали на увазі й інтереси цілої української нації й працювали для цих інтересів по своїй силі і змозі».

Упродовж декількох років, коли редактором газети «Діло» був Л. Цегельський, в газеті описувала проведення таких важливих акцій, як вибори до австрійського парламенту, що супроводжувала боротьбу за справедливі виборчі права, активні протести проти випадків терору, страйковий рух; боротьбу за створення українського університету у Львові; народження нових сучасних течій у літературі та мистецтві тощо.

У 1907–1908 рр. Л. Цегельський був редактором політичного, просвітницького і господарського часопису народовського напрямку «Свобода», а в 1915–1918 рр. – він уже співпрацював у щоденнику

«Українське слово». Л. Цегельський працював у редакції щомісячного журналу «Літературно-наукового вісника», заснованого у 1898 р. Науковим товариством імені Шевченка, де він вів спеціальний розділ «З австрійської України». У цій рубриці з-під пера оглядача Л. Цегельського вийшла серія фактологічно досить насичених публікацій, дуже актуальних в той час своєю глибокою аналітикою. Найбільше у статтях висвітлювались політичні питання, а також проблеми парламентаризму, як і діяльності різних громадських організацій, та їхніх з'їздів.

В одній зі своїх публікацій Л. Цегельський відмічав: «Непропорційне ослаблення української сили на парламентській арені, нездорова демагогічна конкуренція, всезростаюча безцільна і безпідставна взаємна гризня партій, а в результаті – загальне ослаблення цілого українського табору у Відні і краю – отже, результат не солідарності української репрезентації на парламентському ґрунті».

В одній із статей в 1910 р. Л. Цегельський наголошував, що: «...головною причиною ненормальних відносин в австрійським парламентаризмі є недостача справжньої і сильної опозиції у віденській палаті. Полишений лише своїм власним силам, двадцятичленний український парламентарний клуб не спроможен кидати правительству колод під ноги» [48, с. 173].

Окрім того, Л. Цегельський активно і плідно займався також перекладацькою діяльністю. Він переклав із німецької мови книгу В. Сомбарта «Соціалізм і соціальний рух у ХІХ столітті».

Якщо узагальнити діяльність Л. Цегельського, то особливою заслугою є його надзвичайна активна і плідна робота по по ідейному та патріотичному вихованню молоді. Він був членом дуже різних українських організацій і товариств. Зокрема, він був членом організації «Сокіл», також належав до його головної управи. Л. Цегельський брав також активну участь у роботі друкованого органу – «Сокола-Батька» – «Запорізькі вісти». На сторінках

цього видання пропагувалися ідеї ведення збройної боротьби що мали за мету побудову Української держави.

Л. Цегельський співпрацював також з різноманітними українськими та німецькими часописами, був редактором таких друкованих видань, як «Молода Україна», «Діло», «Українське слово», «Свобода», «Літературно Науковий вістник» тощо.

Таким чином, редаговані Л. Цегельським видання, як і написані ним статті, публіцистика, завжди були активними речниками української історії, культури, як також і політичної думки та боротьби за національну державність.

РОЗДІЛ 2. ГРОМАДСЬКА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Л. ЦЕГЕЛЬСЬКОГО В ОСТАННІЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ ГАБСБУРЗЬКОЇ МОНАРХІЇ

2.1. Участь Л. Цегельського в громадсько-політичному житті Галичини у 1907-1911 рр

Перші прояви національного відродження на теренах західноукраїнських земель починають простежуватись ще в ХІХ ст., тобто іще тоді, коли Східна Галичина перебувала в складі Австро-Угорської монархії.

Останнє десятиліття ХІХ ст. натомість стало уже по справжньому переломним у розвитку усвідомлення українського національного відродження. З виникненням у цей час у Галичині українських політичних партій національна ідея виходить за межі суто інтелігентського середовища і проникає вглиб суспільства. Це створює умови для формування масового національного руху з яскравим політичним забарвленням.

Незважаючи на те, що Галичина і сама була обтяжена власними важкими умовами національного та економічного існування, але саме вона стає важливим центром українського національного руху, причому думаючи і дбаючи не тільки про власні терени, а й також про східноукраїнські землі. Таким чином Галичина відігравала роль полігону, на котрому створювалися, випробовувалися, а також і вдосконалювалися різні засоби і методи ведення діяльності для досягнення суспільно-політичного, а також і національно-культурного відродження всього українського народу.

В перше десятиліття ХХ ст.. дедалі все ширші кола українського народу починають захоплювати ідеї незалежності, а особливо це проявлялося найперше в Галичині, і ці ідеї чимраз більше набирають ознаки суспільно-перетворюючої сили всього народу. На цю тему

польсько-єврейський ліберал В. Фельдман у 1907 р. зауважив: «У ХХ ст. багато різних народів постало з попелу, але відродження небагатьох відбулося так швидко й енергійно, як відродження українців Австрії... їхнє несподіване й бурхливе зростання в основному сталося завдяки тому, що вони навчилися самодопомозі та впертій боротьбі за свій кожен здобуток» [32, с. 289].

Так, у процесі захоплення українського народу ідеями незалежності вирішальну роль відігравали українські організації. Завдяки цим українським організаціям галицькі українці все більше визначались щодо подальшої своєї долі, а тому їхній рух в сторону усвідомлення своєї національної ідеї щораз зміцнювався.

Якщо проводити аналіз розвитку визвольного руху українців в Східній Галичині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст., то можна прослідкувати і утвердитися в тому факті, що велику роль у все більшій активізації визвольного руху відігравала молодь. Молодь Галичини в процесі руху до національної свідомості була справжнім авангардом для своїх старших колег. Особливо їхня рушійна роль зросла в останні роки ХІХ ст. – перші роки ХХ ст.

Галицька прогресивна молодь бажала якнайскоріше здобути омріяне багатьма поколіннями українців, а тому вони об'єдналися і створили нову організацію, що називалась «Молода Україна». І одним із засновників і найактивніших учасників «Молодої України» був також Л. Цегельський. Багато із поміж активних членів «Молодої України» дещо пізніше стали організаторами українського стрілецького руху, талановитими провідниками та активними членами Українських січових стрільців. «Молода Україна» мала тисячі надзвичайно ідейних членів і так само сильні організації серед студентів вищих шкіл Австрії а також серед середніх шкіл Галичини та Буковини, причому виступаючи під такими різними назвами, як Комітет української молоді, Організація української молоді, Драгоманівські громади, Український студенський союз, тощо [42,

с. 10]. Ці численні організації зберігали національний дух, основні засадничі ідеї та внутрішній зміст «Молодої України».

Для поширення своїх ідей «Молода Україна» організувала і видавала свій щомісячний журнал, який так і називався - «Молода Україна». Перший номер цього журналу вийшов ще у січні 1900 р. У програмній статті цього журналу, йшлося: в тому числі і про таке: «Наша національна ідея, се не само питанє мови, не само питанє етнографічної відрубности, се питанє політичної незалежності» [87, с. 1]. За ініціативою та активної участі членів «Молодої України» проводились урочисті маніфестації та різномантні акції.

Л. Цегельський також брав дуже активну участь в політичній боротьбі на теренах Галичини. Він добре усвідомлював крайню необхідність активного пошуку та значного розширення кола їхніх політично-активних однодумців, що були спроможні не тільки, а можливо навіть і не стільки, обґрунтовувати саму ідею самостійності України в суто історичному контексті, але саме включитися в боротьбу за її реалізацію.

Л. Цегельський здійснив значний вплив на формування як політичної культури, так і українського населення в Галичині, в тому числі під час підготовки, а головню під час і самого проведення селянських страйків, і, що дуже важливо, під час ведення виборчих кампаній. Його численні переконливі виступи перед своїми виборцями, а також регулярні публікації в місцевій пресі інформації про вибори та про саме роботу послів в австрійському парламенті позитивно впливали та сприяли формуванню політичної культури та національної свідомості місцевого населення, політичній партиципації виборців. До Першої світової війни саме проблема вдосконалення, вдосконалення і просування виборчої системи, а також законодавчої реформи виборчого права, проведення виборчих кампаній, а також самої роботи парламенту – це була постійна тема переконливих виступів, звітів, а також і статей Л. Цегельського як політика [87, с. 42–45].

Можна сміливо запевнити, що з усіх тогочасних галицьких політиків ніхто так не досліджував, а також і не сприяв удосконаленню інституту

виборчого права у Східній Галичині, причому настільки всебічно та предметно, як Л. Цегельський. У своїх теоретичних працях він надзвичайно критично оцінює саму діяльність галицьких депутатів, які маючи такі великі можливості будучи послами від народу і замість того, щоб спільно всім разом проводити українську політику в австрійському парламенті, вели між собою закулісні інтриги партійних груп та їхніх провідників, і які за виразом Л. Цегельського: «...воліють бути першими в своїх партійних заулках». Все це, а також інші їхні дії, на думку Л. Цегельського, аж ніяк не сприяло та і не могло сприяти активізації суспільного життя, а гальмувало його [87, с. 42–45].

Варто також наголосити, що Л. Цегельський був в перших рядах свідомих і активних українських діячів і входив до лав самих перших організаторів селянських страйків у Галичині. За так звану «підригну» згідно виразу влади агітацію між населенням його неодноразово притягали до відповідальності за збурення української громадськості проти існуючого порядку і суспільного ладу.

Внаслідок цього Л. Цегельський міг навіть втратити академічний ступінь. У цьому процесі Л. Цегельського захищав знаний на той час у Галичині адвокат К. Левицький, [23; 90, с. 152–153].

На межі ХІХ та ХХ ст.. Л. Цегельський був ще дуже активним учасником молодіжного студентського руху. Але вже на самому початку ХХ ст. Л. Цегельський, певною мірою відходить від активної діяльності у студентських організаціях національного спрямування. Тепер він бере вже досить активну участь у роботі вже в політичних товариств.

25 грудня 1901 р. відбулися загальні збори Львівської «Народної ради», в процесі якого було обрано оновлений провід. В числі обраних на цих зборах членів був також Л. Цегельський.

Перебування ще досить молодого Л. Цегельського серед таких відомих діячів Східної Галичини, як К. Левицький, о. О. Темницький, ред. І. Белей, проф. В. Білецький, о. О. Стефанович, проф. Ю. Романчук,

засвідчує, що своєю просвітницькою і парламентською діяльністю він зумів завоювати дуже високий авторитет з-поміж активного тогочасного світу галицької інтелегенції.

Із початком ХХ ст. серед породжених культурно-просвітницьким рухом національних громадських організацій, з великою притягальною силою почали досить активно розвиватись різні гімнастично-пожежні та спортивні товариства, в тому числі такі як «Сокіл» і «Січ». В цих товариствах активну участь брав Л. Цегельський. Існування товариства «Січ» від самого початку сповідувало щодо товариства «Сокіл» інші цілі, іншими словами, воно набуло конкурентних рис. Справа в тому, що Товариство «Січ» за статутом і своїм програмним ідеологічним спрямуванням було суто радикальною і суто світською організацією. Проте товариство «Сокіл» перебувало під впливами партії українських націонал-демократів, яке сповідувало значно поміркованіший політичний курс.

Перші установчі збори активістів товариства «Січ» відбулися у Львові в тодішньому приміщенні товариства «Руська бесіда». В цих установчих зборах брали участь близько 70 осіб. З-поміж них 63 особи увійшло до списку членів. Від імені комітету і по дорученню засновників товариства збори відкрив саме Л. Цегельський.

У своїй стислій вступній промові він зазначив, що основною метою створення цього товариства передбачено починати гуртувати активну молоду львівську інтелігенцію незалежно від їхнього ідейно-політичного світогляду. На цих зборах було обрано склад керівний проводу товариства, до якого увійшли: Л. Цегельський, М. Підлісецька, В. Старосольський та М. Галущинський [7, арк. 5]. За посередництвом саме цих молодих активістів національно-громадського життя від самого початку спортивні товариства, хоч і поступово, але перетворювалися на досить масові громадсько-патріотичні організації, які відроджували національні, історичні традиції, при цьому одночасно формуючи виразні національні почуття.

Трохи раніше відбувалася демонстрація активної молодії української інтелігенції. Зразу після цього мітингу прокуратура Львова висунула обвинувачення для декількох молодих активістів тогочасного громадсько-політичного руху Галичини, зокрема звинувачених був і Л. Цегельський. Також обвинувачення висунули таким молодим активістам як Є. Косевич, В. Темницький, Є. Бурачинський, М. Щуровський. Молодим активістам вводилось в вину організація цього несанкціонованого властями походу людей вулицями міста. Під час проходження судових засідань сам Л. Цегельський проявив себе як сміливий оборонець селянства перед всіма зловживаннями польсько-австрійських урядників і суддівських чиновників та здобув повністю заслужені симпатії українського населення. А саме обвинувачення Л. Цегельському, як повідомляють тогочасні джерела: «...базувалося на донесенню поліції, що нібито він мав поступати в першій четвірці походу і є відомим радикальним агітатором української партії, з чого треба заключити, що він, мабуть, був організатором недозволеного походу» [57, с. 4]. Як бачимо, звинувачення не має нічого спільного з юриспруденцією, а навпаки суд приймав до розгляду просто надумане обвинувачення.

Під впливом такого активного громадського-патріотичного запалу українців польська громадськість Львова, була дуже активно збурена пресою, тому вимагала від польської влади досить жорстких і навіть швидких без зволікань заходів для врегулювання ситуації в суспільстві на користь польського населення. Натомість січовики з їхньою радикальною по відношенню до влади налаштованістю та активною політичною пропагандою, а що найголовніше – зовнішніми історичними «козацькими», а також «гайдамацькими» атрибутами, стали справжнім символом публічного народного неспокою і майбутніх заворушень. Розростання та народна популярність цього січового руху серед всього українського загалу, а також прихильність до селян надзвичайно сильно непокоїли польські владні і судові структури. Всіма можливими і навіть

неможливими і навіть незаконними засобами вони постійно намагалися будь-що стримати зростання створення кількості січових товариств, при цьому убачаючи в них небезпеку для польських інтересів.

Зауважимо, що свій політичний вибір Л. Цегельський фактично з перших років ХХ ст. пов'язав з Українською Національно-демократичною партією, що мала чи не найбільший вплив у суспільстві Західної України.

Варто відмітити, що Українська національно-демократична партія була заснована ще раніше, у 1899 р., і напередодні Першої світової війни вже тоді стала найбільш чисельною, найбільш впливовою в політичному та культурному смислі політичною структурою в Галичині. Навколо цієї партії сконсолідувались усі сили ліберально-центристського толку, зокрема світська інтелігенція, духовенство, також основна маса селян і міщан. Націонал-демократи посіли важливе місце у структурі українського політичного руху, поступово вони очолили провід української народної політики в Галичині.

Будучи активним членом Української національно-демократичної партії, сам Л. Цегельський брав досить активну участь у її діяльності. Одним з головних напрямів її діяльності у той час була активна боротьба за демократичну концепцію законодавства з виборчого права. Частина його публічних виступів як політика була спрямована на пояснення істинного змісту проекту нової виборчої реформи, також була направлена на з'ясування тої користі, що мала бути від неї українцям, а також вказівок на те, що необхідно для цього робити. Л. Цегельський закликав людей сходитися на велелюдні віча, на великі народні збори і на демонстрації та домагатися від влади загального, рівного, таємного, а також і безпосереднього права голосу, наголошуючи, що дві народні партії – національно-демократична і радикальна – ведуть боротьбу за справ єдливе виборче право [12, с. 53].

Л. Цегельський перед самою Першою світовою війною і надалі продовжував бути досить активним учасником таких молодіжно-

спортивних організацій національного спрямування як «Січ», а також «Сокол- Батько». Сам Л. Цегельський стверджував в той час, у 1910 р., що ці організації: «...тривалий час розвиваються серед галицьких українців як гімнастично-пожежні організації, ставлячи собі побіч гімнастики і пожарництва за ціль ширення національної свідомості та витворюване характерности, енергійності, почувань єдності, солідарності, сміливості і бадьорості в народних масах». Він також, зокрема наголошував, на тому що: «останніми часами зросло серед українського загалу в Галичині зрозумінє великої ваги сих організацій для виховання і освідмлення народних мас, а разом з тим і загальне заінтересованє сими організаціями» [76, с. 178]. Окрім того, Л. Цегельський брав досить таки активну участь у багаточисельному маніфестаційному поході, що був організований з приводу чергового з'їзду «Соколів» і «Січей» у Тернополі, а також виступив на урочистостях з цього приводу, де прийняло участь близько 1600 осіб [74, с. 179].

Разом з іншими активними діячами цих молодіжно-спортивних рухів та організацій, Л. Цегельський забезпечував прямо і опосередковано забезпечував організацію заходів щодо участі українських «Соколів» у Всеслов'янському сокільському здвизі, що проходив у 1912 р. в Празі. В цьому важливому всеслов'янському заході чисельність українського представництва складала 200 осіб [40, с. 312].

Л. Цегельський був досить частим гостем та переконливим оратором на багатьох величних святкових урочистих дійствах. Особливого значення він надавав проведенню святкування з нагоди 100-річчя з дня народження Т. Шевченка. Щодо цього святкування у газеті «Діло» було потім зазначено, що під час святкування ювілейних Шевченківських свят на Жовківщині: «...кожну точку академії зібраний народ вітав з одушевленем, а майже двогодинна промова посла Цегельського з жаром виголошена не затреться в пам'яті жовківських громадян».

Початок Першої світової війни, а потім і подальший наступ

російських військ, окупація цими військами міста Львів та всієї Галичини та Волині вимусили Л. Цегельського на деякий час залишити Львів та перебратися з родиною до Австрії, у Відень. Крім виконання саме депутатських обов'язків, а також інтенсивних і частих поїздок до різних країн Європи, Л. Цегельський сконцентрував свою увагу також і на організації українських військових формувань, що перебували у складі австро-угорської армії. Крім українців зі складу австрійської армії туди набирали також вояків із військовополонених українців, що перед полоном воювали на стороні російської армії, і тепер перебували в полоні у Німеччині та Австрії. Особливо він активно зосередився на створенні Легіону січових стрільців і рахував це дуже важливою справою навіть і для себе особисто. [33, с. 26].

Отже, Л. Цегельський наприкінці XIX – початку XX ст., став досить помітною політичною фігурою у громадсько-політичному житті Східної Галичини, причому незважаючи при цьому на доволі іще молодий вік. Він виявив себе як активний діяч студентського руху, а також як партійно-політичний діяч Української Народної-демократичної партії, що була на той час однією з найвпливовіших партій Галичини. Також Л. Цегельський виявив себе як переконаний прихильник редакційно-публіцистичної справи в Галичині.

2.2. Лонгин Цегельський – депутат Рейхсрату і Галицького сейму 1911-1918 рр

Л. Цегельський стояв біля самих витоків ідеї українського соборництва, насамперед серед молодіжного руху в Галичині, а також серед галицької громадськості взагалі. Він відзначався хорошими організаторськими здібностями, також був досить комунікабельним, володів неординарною риторикою, що дозволяла йому дуже аргументовано доводити свою правоту.

Перше десятиліття ХХ ст. є переломним часом у самому розвитку українського національного руху. Разом з виникненням перших українських політичних партій національна ідея повністю виходить за межі тогочасного інтелігентського середовища і проникає у широкі народні маси. На історичну арену виходить нове, значно енергійніше покоління молодих діячів з різних верств населення, яке висуває беззаперечну вимогу повної незалежності, соборності України. Адже перші українські політичні партії з'явилися тут, в Східній Галичині.

Якщо аналізувати правовий статус українців в Австрії перед Першою світовою війною, то відомий публіцист, а також один із лідерів українського політичного табору у Львові В. Левицький відзначив, що: «...австрійська Конституція признавала українському народові право самостійного існування та розвитку нарівні з всіма іншими народами» [55, с. 42]. Саме в Австрії, на його переконання, українці отримали реальну можливість: «...рухатись із занепаду, розвивати свої сили та стати на довгий час самотнім вогнищем життя для цілого українського народу» [55, с. 42].

Важливим показником, що свідчить про правове становище та політичні позиції українців в Австрії, є їхня зайнятість і допуск до участі в законотворчих і виконавчих органах влади, а також службу в австро-угорській армії, навіть в молодшому офіцерському чині.

Чисельність саме українців у представницьких та законодавчих структурах Австро-Угорщини у різні періоди не була однаковою. Л. Цегельський брав дуже активну участь у політичній боротьбі, а тому усвідомлював беззаперечну необхідність широкого пошуку та значного розширення існуючого кола політичних, національно свідомих однодумців, які були б спроможні не тільки обґрунтовувати саму ідею руху до самостійності України в історичному контексті, а, що надзвичайно важливо, також і боротися за її практичну реалізацію.

Чималим був вплив Л. Цегельського на саме формування політичної культури тогочасного українського галицького населення під час як підготовки, так і під час проведення селянських страйків, так само і під час проведення передвиборчих кампаній. Його численні переконливі виступи перед своїми виборцями, регулярні публікації в пресі інформації про вибори, а також про діяльність австрійського парламенту реально сприяли формуванню нової політичної і національної свідомості та національної культури населення, а також політичній партиципації виборців. Постійна тема для виступів, звітів і статей Л. Цегельського саме як політика, починаючи з 1900 р. і до самого початку Першої світової війни була проблема потреби вдосконалення державної виборчої системи, також реформи самого виборчого права і методів проведення передвиборчих кампаній, а врешті методів діяльності самого парламенту. [47, с. 43–45].

Для суспільно-політичного руху на початку ХХ ст. у Галичині (як і в інших краях Австро-Угорської імперії) характерною особливістю була боротьба широких народних мас за виборчу реформу. Головною метою цього руху було домагання до загального, рівного, та безпосереднього і таємного права голосування.

В січні 1907 р. влада Австро-Угорщини прийняла закон про запровадження на території імперії загального виборчого права, що мав бути застосований на наступних виборах до австрійського парламенту, що в значній мірі було наслідком активізації демократичного руху всіх верств,

а також народів імперії, і спонукали владу до цього кроку [20, с. 105]. Для всіх прогресивних сил Австро-Угорщини це була велика перемога.

Проте цей новий виборчий закон викликав велику протидію польського політичного табору. Польське місцеве населення Східної Галичини до цього часу забезпечувало своє панування в краї за допомогою так званої куріальної системи. А тепер новий виборчий закон був, звичайно, великим кроком вперед, і постановляв, що право голосування має кожний повнолітній чоловік, що досяг 24 років, незалежно від того, до якого народу належить.

Однак нове, безперечно, прогресивне виборче право, однак і воно не давало права брати участь у виборчому процесі жінкам, а отже, було насправді, якщо і загальним, то тільки для чоловіків. Потрібно однак відмітити, що, незважаючи на цей новий закон, виборці одного краю, регіону Австро-Угорщини мали більше виборче право, ніж виборці іншого регіону, як також однієї національної меншини мали менше право, ніж іншої меншини. Так, наприклад, якщо в австрійському Зальцбургу один посол припадав на 26900 осіб, то в Східній Галичині один посол припадав тільки на 68720 осіб. Нерівномірність цього виборчого права між національностями також засвідчує й те, що один посол припадав для німців на 39360 виборців, а для українців для 102470 виборців. Внаслідок такої нерівномірності виборчого права українці могли обрати максимум тільки 28 послів, тоді як поляки, а також євреї – 78 [71, с. 77].

Перші вибори до наступного австрійського парламенту на основі нового виборчого закону, та на основі загального виборчого права були призначені на травень 1907 р., зокрема 14 травня – в сільських округах і 17 травня – в міських [22, с. 98].

Українські політичні партії уважно слідкували за діями польських агітаторів під час передвиборчого процесу, і, викриваючи махінації польських шовіністичних кіл, що були традиційними під час виборів, провели досить активну агітацію в масах за кандидатури своїх народних

українських послів.

Ситуація в Галичині напередодні і під час проведення виборів загострювалась. Три політичні партії, а саме національно- демократична, радикальна й соціал-демократична, спільно вирішили об'єднати свої сили, але їм протистояли москвофільський табір, а також і польські кола.

В усіх виборчих округах краю відбувалися мітинги, збори, народні віча, під час проведення яких виборці могли зустрітися з кандидатом у послы, ознайомитися з його думками і намірами дій при обранні в австрійський парламент. Важливо відзначити, що проблемою саме для Галичини було те, що цей новий, прогресивний виборчий закон однак цей закон не поширювався на виборче право, як до виборів до органів місцевого самоврядування, як також і до виборів до Галицького крайового сейму. По цій причині боротьба за подальшу зміну виборчої системи не припинилась у Східній Галичині також і після 1907 р. [42, с. 97–98].

А тому в самому кінці 1907 р. перед українськими послами в австрійському парламенті гостро постало питання розгляду виборчої реформи на цей час вже до Галицького сейму. Була спроба українських послів домовитися про спільні дії з польськими послами, але спроби до порозуміння з поляками у цьому питанні не призвели і були невдалими.

Отже, 6 березня 1908 р. у Львові відбулися декілька конференцій українських послів до парламенту, а також до Галицького сейму, що мали на меті розгляд політичної ситуації, що мала місце щодо виборів. Український парламентський клуб при цьому констатував, що австрійський уряд не змінив свого ворожого ставлення саме до українського народу [62, с. 468].

Отже, на цей час основною сферою агітаційно-організаційної участі українців у політичному житті тогочасної Австро-Угорщини стали вибори до законодавчих органів як самої Австро-Угорщини, так і Східної Галичини. Л. Цегельський при цьому постійно наголошував, що вкрай важливо, а тому необхідно дбати про ідейну цілісність політичних поглядів

і думок українців.

Як політичний діяч і видатний вчений, він в цей час він дбає про ще більшу обізнаність і усвідомленість народу із його законним виборчим правом. Велика заслуга його, як політика, полягає саме у тому, що він докладав досить значних зусиль щодо формування політичної і національно свідомої культури під час підготовки і при проведенні виборчих кампаній, вимагав також спрощення цієї виборчої процедури [72, с. 400].

Отже ніхто із галицьких політиків настільки всебічно, образно і предметно не відобразив і розумів сам інститут виборів у Галичині, як тільки Л. Цегельський. Як він при цьому зазначав: «Галицькі вибори - се пекло для виборців, се деморалізація властей і суспільности, партій, одиниць і мас.., де оглумлюється темного виборця хамськими аргументами.., б'ється всяке почуття етики, політичного виховання мас і народного добра...» [77, с. 400].

За таких обставин політична, просвітницька діяльність Л. Цегельського набувала вже досить багатопланового характеру. З одного боку, він як здібний організатор, а також як яскравий промовець і переконливий публіцист, брав безпосередню участь у боротьбі за здійснення такої виборчої реформи для українців при виборах послів до австрійського парламенту, як він її описував і уявляв, причому, і до Галицького сейму. Про його думки та напрям його думок, як також і характер аргументації можна зробити висновок, прочитавши друковані звіти, а також видані у цей період його прокламації, як також і брошури [38, с. 22].

В одній із таких праць Л. Цегельський відзначив, що шість років до цього саме завдячуючи Народному комітету вперше з'явилася брошура про здійснення парламентської виборчої реформи. І саме вона, оця реформа, відіграла дуже позитивну роль. «Тепер по шести літах знов настає важка-преважка хвиля для всего нашого народу: настає завзята боротьба о

загальне, рівне, безпосереднє і тайне виборче право до сойму» [38, с. 4].

Зауважимо, що новий закон про вибори до австрійського парламенту, завдячуючи його довготривалому просуванню і боротьбі був значно демократичнішим, ніж умови виборів до Галицького сейму. Ці умови виборів, як не були рівними, так не були і демократичними. Представників українського трудового населення, насамперед селянство, позбавили самої можливості бути обраними до цього органу, який своїм призначенням мав вирішувати питання саме місцевого життя людей. Відповідно до цього Л. Цегельський сформулював головну вимогу досить лаконічно: «Як нема виборчої реформи, то нема сойму» [29, с. 168].

Однак, якраз сам Л. Цегельський таки спромігся стати депутатом як австрійського парламенту, так пізніше і депутатом Галицького сейму. Так, на перших загальних виборах до австрійського парламенту, що проходили в 1908 р., доктор Л. Цегельський виступив спільно у коаліції із сіоністами. В результаті він був обраний заступником депутата доктора М. Гебля, на той час відомого діяча сіоністського руху. Л. Цегельський після смерті доктора М. Гебля в 1909 р. (за існуючими тоді правилами) посів його місце у парламенті [54, с. 310].

Наступні другі вибори до австрійського парламенту, що відбулися 19 червня 1911 р. в Галичині по новому виборчому закону, дали змогу здобути українцям Галичини 26 мандатів, з яких 24 належали українському національному табору, що розподілялися наступним чином: 18 мандатів одержали представники націонал-демократичної партії, 5 – радикальної, 1 – соціал-демократичної, і тільки 2 – представники москвофільського табору [72, с. 136–137].

Після виборів у 1911 р. Л. Цегельський пройшов до парламенту по Ярославському виборчому округу (Любачів–Ярослав–Чесанів), перемігши при цьому графа З. Тарновського.

А у 1913 р. Л. Цегельського ще й обрали послом до Галицького сейму по Бібрському повіту [90, с. 310; 32]. Разом зі своїми однодумцями –

українськими галицькими депутатами, Л. Цегельський вів гостру боротьбу проти польських утисків як у Галичині, так і у Австро-Угорщині в цілому. Депутатський мандат давав йому можливість проводити активну політичну діяльність з метою організації народу для його боротьби за власні права, і для відновлення державності України [12, с. 72].

Л. Цегельський надавав вирішальної ваги саме єдності української політичної еліти в їхній боротьбі за безперечну реалізацію національних інтересів українців. Це, засвідчують, зокрема, його статті про діяльність австрійського парламенту та виборчу реформу, що були опубліковані у «Літературно-науковому віснику».

Окремі його думки, що були виголошені в той період, залишаються актуальними навіть і сьогодні: «Замість української політики в парламенті маємо запічкову політику партійних груп, а властиво їх провідників, котрі ... волять бути першими в своїм партійнім заулку, ніж другими в одноцілім українським клубі. Замість розумного та щирого співділання ... маємо прояви демагогічної конкуренції, націленої на взаємну дискредитацію союзників перед виборцями...» [77, с. 593–601].

Перебуваючи в австрійському парламенті, депутат Л. Цегельський обіймав посаду секретаря Української парламентської репрезентації, а також він став членом комісії закордонних справ в складі парламенту. Членство в комісії закордонних справ давало йому можливість здійснювати поїздки до різних країн Європи. На цій посаді він, зокрема, налагоджує ділові зв'язки з діючими політичними діячами та дипломатами різних європейських країн. Це загалом допомогало Л. Цегельському, як членові прогресивної Української національно-демократичної партії а також відповідної української депутатської фракції в австрійському парламенті реалізовувати головну народну мету: ідейно та організаційно готувати населення Східної Галичини, а також і опосередковано населення всієї України до завоювання державної незалежності.

Л. Цегельський, будучи активним депутатом австрійського

парламенту, а також одночасно депутатом Галицького сейму, зорганізував Всеслов'янський з'їзд послів австрійського парламенту у 1913 р.

Ініціаторами цього заходу були чеські політики, з якими доктор Л. Цегельський мав дружні стосунки. На з'їзді йшлося про реформу устрою Австро-Угорської імперії, про надання значно більших прав слов'янським народам в складі Австро-Угорщини.

У роки перед Першою світовою війною українські депутати австрійського парламенту з Галичини, в тому числі і Л. Цегельський, брали активну участь в обговоренні та вирішенні тих проблем, які мали дуже велике значення для українців Австро-Угорщини.

Л. Цегельський брав також активну участь у боротьбі за створення дійсно український університет у м. Львові та за навчання в українській народній школі в загальному.

Так, спільні зусилля українців різних регіонів забезпечили позитивний результат. І у січні 1913 р. українські та польські депутати за підтримки центральної австрійської влади уклали таку довгоочікувану угоду щодо університетської української справи, де зазначалося: «Український університет буде засновано не пізніше 1916 року законодавчим актом, який і визначить місце університету».

Проте зазначена угода остаточно не до кінця вирішувала українську проблему, зате вона розцінювалася українською прогресивною громадськістю як значний крок уперед задля мирного вирішення питання.

Львівський університет був відкритий австрійською владою як двомовний (утраквістичний) науковий заклад, проте фактично цієї двомовності не було, адже вона існувала лише на папері. Керівництво університету в ті роки належало полякам. І тільки на декількох кафедрах Львівського університету викладання деяких дисциплін велося українською мовою, а саме на кафедрах теологічній, педагогічній, кафедрі цивільного та кримінального права, кафедрі української мови і літератури, а також кафедрі всесвітньої історії). А переважна більшість кафедр

проводили своє навчання студентів польською мовою. Такий стан справ зовсім не відповідав ані педагогічним вимогам, ані національним потребам самих українців. У боротьбі українців за Львівський університет найактивнішу позицію щодо цього питання займала молодь, яка організовувала бурхливі демонстрації, а також з'їзди та інші досить масові акції.

Молодіжні товариства бачили змагання за український університет як одну з головних передумов здобуття Україною власної незалежності та державності [37, с. 205].

Слід відзначити, що існуюча ситуація з середніми навчальними закладами Галичини була для українства ще менш сприятливою. За таких обставин розвиток стан початкової та середньої освіти в Галичині був на етапі початку становлення і потребував постійної уваги і підтримки уряду [83, с. 22–23].

Згодом Л. Цегельський багато свого часу присвятив організації і проведенню загальноукраїнського виступу у Львові 1914 р., проведенню Січово-сокільського свята або Шевченківського здвигу, що відбувався в межах «року Шевченка». У ньому взяли участь понад 12 тис. осіб.

За свідченням очевидців, це була найбільша на ті часи спортивно-розважальна акція у Львові. І хоча вона тоді не мала політичного характеру, але ті, хто спостерігав за нею, відчували силу організації і згуртованості українців.

Серед глядачів цієї акції були представники дипломатичного корпусу, також військові та цивільні урядовці, і що дуже характерно, навіть був присутній прем'єр-міністр Австро-Угорщини К. фон Штюрґ, [94, с. 357].

Проте Січово-стрілецькому святу українців не суджено було бути завершеним. Саме під час святкування урочистостей прем'єр-міністру Австро-Угорщини та іншим представникам австрійської влади сповістили про вбивство спадкоємця австрійського престолу Фердинанда у Сараєво.

Це, як відомо з історії, спровокувало подальші події, що призвели до початку Першої світової війни.

1 серпня 1914 р. три передові українські політичні партії Галичини (національно-демократична, радикальна і соціал-демократична), об'єднавши свої зусилля, створили у Львові міжпартійну організацію – Головну українську раду (ГУР) на чолі з К. Левицьким.

Головним завданням ГУР було спрямовувати всі загальноукраїнські політичні акції саме під час війни.

До складу ГУР входив також і Л. Цегельський. З приводу саме початку Першої світової війни він згодом писав, досить лаконічно і точно: «Зачалась війна від сербів, та не за сербів вона по правді ведеться, а за нас українців, за нашу українську землю і за наш український народ!» [40, с. 312].

3 серпня 1914 р. на стінах будинків Львова та в переважній більшості українських часописів з'явився маніфест ГУР «До всього українського народу».

Цей маніфест сповіщав заклик до дії Української боєвої управи, а також оголошував набір добровольців до легіону Українських січових стрільців (УСС).

«І ці українці стали лавою при Австрії, а проти Росії, не з якоїсь сліпої любові до Австрії, – наголошував Л. Цегельський, – а бачачи в її побіді кращу будучину всього українського народу. Тому українська молодь з Галичини пішла в полки Українських Січових Стрільців – свідомо того, що тільки розгромом Росії доб'ємося вільної України» [11, с. 312–313].

Водночас емігранти з Наддніпрянщини, які з початком Першої світової війни опинилися на правому боці від Збруча, утворили у Львові 4 серпня 1914 р. Союз визволення України (СВУ).

СВУ своїм завданням бачив відстоювання інтересів та створення самостійної Української держави. СВУ пов'язував здійснення своєї мети

тільки разом з поразкою Росії у цій війні проти Австро-Угорщини та Німеччини.

Засновниками СВУ його стали відомі у галицькому середовищі політичні діячі В. Дорошенко, Д. Донцов, М. Залізняк, А. Жук [40, с. 313].

З початком Першої світової війни, і також з наступом російських військ та окупацією ними Львова й всієї Галичини а також Волині, багато українських політичних організацій та інституцій тимчасово обрали своїм місцем розташування Відень. Перебрався у Відень також Л. Цегельський разом із своєю сім'єю. У Відні він відразу став активним учасником українського громадсько-політичного життя. Тут він працював у Комісії з питань біженців (Fluchtlingskommission), а також займався у Комітеті допомоги біженцям (Kriegsfluchtlinge Hilfskomitee). Він бачив себе зобов'язаним і займався справами українських переселенців у таборі Гмінден та інтернованих у Талергофі, також був залучений до активної діяльності в роботі Українського запомогового комітету, метою якого стала допомога жертвам війни, вдовам і сиротам [40, с. 313].

Окрім виконання прямих депутатських обов'язків, а також інтенсивних поїздок до різних країн Європи, Л. Цегельський сконцентрував свою увагу на організації українських військових формувань, що входили до складу австро-угорської армії, а також військовополонених українців з дивізій російської армії, які перебували у Німеччині та Австрії. Він зосередив особливу свою увагу на створенні легіону Українських січових стрільців.

За його безпосередньою допомогою багато біженців і добровольців, які хотіли, але не потрапили до легіону УСС, були переведено з гонведських полків, куди мадяри їх примусово направили, до австрійського війська або до стрілецького резерву.

Ще одним важливим напрямом діяльності Л. Цегельського була популяризація ним України на міжнародній арені, пошук можливих союзників. Цьому сприяли, зокрема, його поїздки до Румунії, Болгарії,

Швеції, Туреччини, Німеччини та інших країн. Відомо, що під час місії до Туреччини Л. Цегельський мав декілька важливих зустрічей з тодішнім прем'єр-міністром Е. Пашею. На цих зустрічах обговорювались не лише загальні, а й досить конкретні питання [14, с. 72].

Л. Цегельський підтримав і особисто взяв активну участь в інформаційно-дипломатичних акціях СВУ щодо поширення ознайомлення з українською справою з народами Балкан і в Туреччині. У Бухаресті вийшла друком румунською мовою його брошура «Не освободителька, гнобителька народів», в якій були також надруковані всі відозви Союзу до переважної більшості європейських народів, маніфест ГУР та додаток – етнографічна картою країни. Завдяки згаданій брошурі Л. Цегельського та виданням СВУ українське питання, яке надзвичайно мало висвітлювалося румунською пресою, зацікавило значну частину суспільства Румунії.

Поїздка Л. Цегельського і С. Барана у листопаді 1914 р. до Софії та до Константинополя значно посилила роль і зацікавила болгарські і турецькі урядові структури в українському питанні як одного з важливих чинників європейської політики та ідеєю незалежності Української держави.

Такі відомі тогочасні болгарські політичні діячі, як президент міністрів Радославов, а також керівник стамбулійської партії Генадієв, турецькі військовий міністр Енвер-Паша та міністр внутрішніх справ Талаат-Бей та інші відомі політики, висловлювали своє сподівання, що нова Українська держава стане могутнім «охоронним муром» проти російської навали на Балкани і Середземне море, стане, як вони говорили певним «заборолом», що: «...здержить дальший похід російських орд на Європу» [44, с. 313–314].

Про візит представників ГУР до Софії та до Константинополя гучно заявила місцева преса. Приїзд представників ГУР привітав орган молодотурків, газета «Jeune Turc». У цій статті зазначалося про привітний

прийом делегатів на досить високому політичному рівні, оскільки саме інтереси українців надзвичайно пов'язані з турецькими інтересами, а майбутня Українська держава територіально відділить Росію від побережжя Чорного моря, від їхніх країн та унеможливить здійснення намірів Росії заволодіти над турецьким Константинополем і морськими протоками Босфор і Дарданелли [76, с. 314].

Перебування галицьких політиків на Балканах було досить результативним для проведення української пропаганди серед народу Туреччини. Надзвичайно важливу роль для правильного розуміння українського питання також відіграла брошура «Україна, Росія й Туреччина», що була надрукована у Константинополі в 1915 р. турецькою мовою. Брошура призначалася для ознайомлення турецької спільноти з українською проблемою та метою політичних змагань.

Брошура мала відповідати на запитання, які ставили перед громадською думкою численні публікації в пресі про Україну. До книги, окрім публікацій М. Грушевського, В. Дорошенка, М. Меленевського, А. Жука, ввійшла також і стаття Л. Цегельського «Україна й Туреччина». У статті висвітлювалася коротко вся історія українсько-турецьких відносин, і при цьому вказувалося на необхідність поразки саме Росії у війні на користь України й Туреччини [81, с. 314].

Наприкінці 1914 р. Л. Цегельський перебував разом з австро-угорською дипломатичною місією у Швеції. Місія мала на меті залучити Швецію до союзу з центральними державами.

Однак ця місія не мала жодного успіху, і таким чином Швеція залишилася нейтральною країною. Друга поїздка Л. Цегельського до Швеції деякою мірою забезпечила деякі позитивні результати: у 1915 р. у Стокгольмі вийшла з друку його книга шведською мовою «Ukraina sveriges beriglömbda bundsförvani» («Україна колишня шведська союзниця»). Вона посприяла досить прихильному ставленню шведських громадсько-політичних організацій до української проблеми, причому як всередині

Швеції, так і на міжнародному рівні [44, с. 315–316].

У травні 1915 р. Л. Цегельський подав австро-угорському урядові меморіал щодо шляхів вирішення українського питання в монархії в цілому. Цей меморіал викликав певну розгубленість в уряді Австро-Угорщини і сильне занепокоєння поляків. Для вирішення українського питання Л. Цегельський відправився навіть зі спеціальною місією до німецького кайзера Вільгельма II. Німеччина окремі моменти даного меморіалу щодо підтримки українського питання де-факто взяла до уваги, але офіційно про це не заявила, оскільки ця ситуація була вигідна Німеччині і таким чином вона прагнула підтримувати сепаратистські національно-визвольні рухи в Росії, Ці рухи були вигідні як засіб воєнного та економічного послаблення Росії.

Австро-Угорщина, зі своєї сторони, боялася підтримки німецьким урядом саме боротьби неросійських народів, тому що це, в свою чергу, прямо загрожувало би територіальній єдності самої Австро-Угорської монархії, адже в союзі з Німеччиною Україна могла б вимагати приєднання Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття, а це зовсім не влаштувало Наддунайську імперію [71, с. 315–316].

У Берліні Л. Цегельський допоміг СВУ скерувати полонених українських вояків, що воювали в російській, армії в окремі табори. На підставі поданого ним меморіалу в Берліні в 1915 р. вийшла з друку його книга «Die grossen politischen Aufgaben des Krieges im Osten und die ukrainische Frage» («Великі політичні завдання війни на Сході і українське питання») [69, с. 316].

У Відні Л. Цегельський став дуже активним поборником реорганізації ГУР у широку загальноукраїнську інституцію з метою подальшої консолідації всіх національно-демократичних сил і ведення таким чином народної політики на період війни. Він належав до так званої «опозиції» до Українського парламентського клубу. «Опозиція» гуртувалася навколо Є. Петрушевича і одночасно протиставлялася

диктаторським «претензіям» К. Левицького і М. Василька. Саме «опозиція» енергійно підтримувала входження СВУ до Загальної української ради (ЗУР), узаконеної Конституцією 5 травня 1915 р. До складу ЗУР увійшов також і Л. Цегельський. За його власною ініціативою у листопаді 1916 р. була припинена діяльність ЗУР, що виявилася неспроможною під керівництвом К. Левицького і М. Василька досягти утворення українського коронного краю зі Східної Галичини і Буковини. Також це дало можливість австро-угорському цісареві та німецькому кайзерові 5 листопада 1916 р. видати спільний акт щодо проголошення Польського Королівства і відокремлення Галичини. Останній факт означав поразку так званих «старших впливових» політиків і після припинення діяльності ЗУР політичний провід із всіма повноваженнями перейшов до молодшої генерації – Української парламентської репрезентації (УПР), що було представництвом інтересів українського народу в Галичині [42, с. 316–317].

У 1917 р. стало вже очевидно, що австрійська монархія в її напівфеодальному стані далі існувати не зможе. Це виявилось остаточно, коли в лютому 1917 р царській Росії вибухнула Лютнева революція та була утворена Українська Центральна Рада в Києві. За таких умов у Наддунайській монархії дуже загострилося національне питання. Українські політики впродовж всього 1917 р. роздумували над подальшою долею Східної Галичини, яка: «...творить в цілості неподільну спадщину української нації й тому може або в цілості залишитись при Австрії, або так само в цілості бути влучена в Українську Народну Республіку (УНР), що відповідала би найвищому ідеалові української нації» [42, с. 317].

Наслідком української революції на Наддніпрянщині та утворення Української Народної Республіки стала докорінна зміна політичної ситуації на західноукраїнських землях. УНР стала притягальним державно-політичним центром для всього українського народу. У ній західні українці вбачали провісника створення єдиної соборної незалежної Української

держави. З того часу УНР стала одним із центральних чинників політики західноукраїнських націонал-демократів. У грудні 1917 р. відомий галицький діяч УНДП Є. Левицький заявив в австрійському парламенті, що Галичина може: «...в цілості бути влучена в Українську Народну Республіку, що відповідало б найвищому ідеалові української нації» [24, с. 75].

Нову хвилю надії та національно-політичного піднесення на західноукраїнських землях викликало прийняття в Києві IV Універсалу Української Центральної Ради, а також проголошення державної незалежності Української Народної Республіки, слідом підписання Брест-Литовського мирного договору 9 лютого 1918 р. між Четверним союзом і УНР. Мирний договір і особливо таємна угода між Центральною радою та Австро-Угорщиною про утворення з українських земель Галичини і Буковини окремого Коронного краю у складі імперії Габсбургів сформувала нову ситуацію в краї. Таким чином, здійснились стратегічні плани західноукраїнських політиків. Під враженням знаменних подій Народний комітет УНДП 9 лютого 1918 р. прийняв звернення «До українського народу Галицької землі». У зверненні відзначалось, яке важливе історичне значення має утворення УНР, що першою з воюючих держав Європи: «...постановила мир, примошуючи іншим воюючим державам шлях братолюб'я». Народний комітет вказав на загальнонаціональне українське значення даного мирного договору. «Актом з дня 9 лютого с.р., – як зазначалось у зверненні, – піднісся на ступень державної нації цілий український нарід – не лиш у межах Української Народної Республіки, але й скрізь та всюди, де б і не жив він поза межами її. Се акт – мало сказати – історичний: він в життю цілого українського народу епохальний... Нехай же буде святою ся днина, в якій здійснилася мрія цілого українського народу!» [34, с. 63].

Наступного дня, в неділю, у Львові відбулися урочисті збори та святкові маніфестації за участю багатьох тисяч людей. Атмосферу

загальнонаціонального народного піднесення передає газета «Українське слово»: «О годині 12-ій в полудне зібралась перед домом «Просвіти» незчисленна товпа народу. Шкільна молодіж, стрільці, члени «Сокола» з городецького передмістя, українські залізничники з музикою – все те зібралось, щоби дати вислів своїй радості». Зі співом «Вже воскресла Україна» урочиста маніфестація рушила вулицями міста до будинку Музичного товариства ім. М. Лисенка. Площа перед цим будинком, усі навколишні вулиці були заповнені багатьма тисячами людей. З балкону будинку до присутніх звернувся відомий діяч УНДП, посол до австрійського парламенту і Галицького сейму Л. Цегельський. Доповідач наголосив на надзвичайно важливому значенні Брест-Литовського миру особливо для західноукраїнських земель. Він висловив також впевненість, що: «...по тім і по цім боці кордону український народ зуміє за себе постояти». Маніфестація завершилась співом «Вже воскресла Україна», «Ми гайдамаки», «Не пора». Того ж дня Л. Цегельський виступив окремо з промовою про значення Брест-Литовського миру на зборах українських залізничників. «День 10 лютого, – як зазначалось у газеті «Українське слово», – записався намертво в пам'яті міста Львова».

Одностайну підтримку укладеному Брест-Литовському миру також виявили збори 200 представників Організації українців міста Львова. Ці збори відбулися 12 лютого 1918 р. На пропозицію Л. Цегельського збори: «...під глибоким вражінем вістки про заключене мира між Україною і середними державами» привітали «...остаточне признане української держави» [46]. У прийнятих зборами резолюціях актом історичної справедливості було названо передачу Брест-Литовським договором Холмщини і Підляшшя до складу УНР. При цьому відмічалось, що: «...українці міста Львова з усім натиском мусять відперти безпідставні польсько-імперіалістичні претензії на посягання на яку небудь частину української землі, зокрема на Холмщину, Підлясе чи українську Галичину. Мир між народами польським і українським може настати лише тоді, коли і

край Галичина буде поділений відповідно до національних відносин та коли – що є однодушним бажанем всіх українців – українська територія габсбурської монархії зістане уконституційована як окремий державний організм в зв'язи з габсбурською монархією». Зборами було висловлено сподівання, що український народ в Австро-Угорщині: «...одержить свою окрему державність» [47, с. 64].

Вирішення проблеми народів Австро-Угорської імперії передбачало створення федерації автономних держав з власними урядами, але під скіпетром одного царя. Стало очевидно, що для українців при цьому ішлося про поділ Галичини на дві частини: українську й польську. Однак, як всі інші проблеми в Австрії, це питання вирішувалося надто повільно.

16 жовтня 1918 р. оголошено цісарський маніфест «До моїх народів». Цей маніфест закликав до здійснення перебудови австрійської монархії на федеративних основах і парламентарної репрезентації і згідно конституції перетворитися в національно-державні представництва. 18 жовтня Українська Національна Рада (УНРада) оформилася як конституанта. На основі цього цісарського маніфесту у Кракові легально почала діяти Польська ліквідаційна комісія [48, с. 317–318]. УНРада прийняла звіти про доконаний переворот і призначила склад Державного секретаріату. Л. Цегельський тоді отримав високий пост державного секретаря внутрішніх справ для здійснення будівництва держави – Західноукраїнської Народної Республіки [48, с. 317–318].

Таким чином, західноукраїнський депутат австрійського парламенту від Галичини та депутат Галицького сейму на початку ХХ ст. Л. Цегельський став відомим і досить досвідченим політиком, який працював у вищому представницькому органі Ціслейтанії (у 1867–1918 рр. це була назва однієї із складових монархії Австро-Угорщини, це землі, безпосередньо підконтрольні австрійській імперській, а не угорській королівській короні), що мало сильний вплив на розробку законодавчих актів, а також їхнє обговорення та прийняття. В його полі зору, крім

загальноавстрійських, зазвичай постійно перебували загальноукраїнські та галицькі проблеми.

Отже, можна з впевненістю стверджувати, що жоден із тогочасних західноукраїнських політиків не досліджував на такому високому рівні інституту виборів у Галичині, також настільки всебічно та предметно, як Л. Цегельський. У своїх працях він дуже критично оцінює діяльність наших депутатів, які замість того, щоб вести спільно українську політику в австрійському парламенті задля піднесення ролі і значення українського народу в тогочасній Австро-Угорській імперії, натомість проводили між собою закулісні інтриги партійних груп та їхніх провідників, які: «...воліють бути першими в своїх партійних заулках». Це, на думку Л. Цегельського, не сприяло активізації суспільного життя, а навпроти, гальмувало його. Із розпадом Австро-Угорської імперії Л. Цегельський став активним діячем національно-визвольних змагань українського народу 1918–1923 рр. тарозбудови Західноукраїнської Народної Республіки як також і Української Народної Республіки.

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Л. ЦЕГЕЛЬСЬКОГО В РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

3.1. Роль Л. Цегельського у державотворчих процесах в ЗУНР і УНР 1918-1919 рр.

Л. Цегельський, який успішно поєднував досвід юриста, письменника, публіциста і парламентарія активно включився у державотворчі процеси 1918 – 1919 рр. що мали місце на українських землях.

Будучи українським політиком-соборником, Л. Цегельський позитивно сприйняв події української революції на Наддніпрянській Україні 1917 р. Він був свідком нової хвилі національно-політичного піднесення на західноукраїнських землях викликаной IV Універсалом Центральної Ради, який проголошував державну незалежність Української Народної Республіки. Ця подія збирала на свою підтримку багатолюдні віча й маніфестації.

Активну участь у таких заходах брав Л. Цегельський. Зокрема 10 лютого 1918 р. у Львові відбулося багатотисячне віче на підтримку згаданих подій, на якому він виступив, у статусі знаного серед народу активного діяча і представника Української націонал-демократичної партії. На той час Л. Цегельський був також і послом до австрійського парламенту, як і обраним до галицького сейму. У своєму виступі Л. Цегельський перерахував основні етапи української історії, при цьому також представив слухачам яке місце та яке значення має Берестейський мир в тому числі і для західноукраїнських земель. Після закінчення віча присутні співали пісню «Вже воскресла Україна».

Тоді ж Л. Цегельський виступив з такою ж промовою про історичне значення Берестейського миру також на зборах для львівських залізничників.

В день 12 лютого Л. Цегельський зацікавив своїм виступом представників Організації українців міста Львова. Збори схвально сприйняли

розповідь важливе значення Берестейського миру і привітали визнання Української держави.

У лютому 1918 р. у Львові відбувся з'їзд представників українських політичних партій та громадських організацій від повітів краю та депутатів австрійського парламенту й галицького сейму. Активну участь в його роботі взяв також Л. Цегельський.

Він виступав із переконливими аналізами подій та майбутніх наслідків, доповідями, вказуючи при цьому з якими нагальними проблемами стикнеться народ при створенні своєї держави. На думку політика, у той період усі заходи, насамперед, необхідно було здійснити насамперед мирними легітимно-правовими методами. Насамкінець на його пропозицію делегати закликали українську громадськість до: «надсилання обивательських датків на фонд національної оборони» [12, с. 68].

Чималі заслуги Л. Цегельського полягають в його діяльності по створенню Західно-Української Народної Республіки. Він досить ясно для себе бачив ті передумови, що вели до проголошення, і що важливіше, успішної діяльності. Л. Цегельський стояв на передовій лінії створення Української держави. Можна стверджувати, що він брав найактивнішу участь у всіх важливих подіях державного значення, починаючи з 1918 р. Будучи переконаним, що просвітницька діяльність серед широкого загалу має велике значення, Л. Цегельський старався не пропустити жодної можливості, щоб виступити на різних зустрічах, зібраннях, маніфестаціях, нарадах. Завдяки переконливій аргументації своєї точки зору він здобув широкий авторитет серед слухачів, а завдяки глибокій ерудованості, патріотизму, його слова знаходили гарячу підтримку народу, причому досить часто Л. Цегельський особисто ініціював акції, що сприяли наближення до творення української держави.

У серпні 1918 р. провідні політичні діячі Західної України зібралися у приміщенні Львівського товариства «Просвіта» на нараду. Метою проведення цієї наради було розробка першочергових конкретних заходів

щодо створення майбутніх українських військових і політичних органів, які необхідно створити задля підготовки до переходу влади від австрійського уряду. За дорученням Народного Комітету окремі активісти Української народно-демократичної партії, в їх числі і Л. Цегельський, почали проводити консультації наради з представниками партії від всіх повітів, на яких вони інформували: «хто і що має робити та кого маєм приєднати до тайної змови щодо перейму влади в означеному дні» [98, с. 92].

Потрібно зазначити, що політичні погляди Л. Цегельського не мали навіть натяку на незмінність, і на той час вони зазнавали трансформації від помірно правих до центристських. Йому була зрозуміла політика гетьманату, і він по своєму переконанню підтримував її. Позбавлення влади гетьмана Скоропадського пізніше у своїх письмових спогадах він назве «однією із найфатальніших помилок, що посприяли поширенню анархії» [17, с. 92]

Політика лідерів наддніпрянських українців за прикладом петербурзьких та московських політиків мала соціалістичну спрямованість, вони бачили своє майбутнє з соціалістичним ладом. Натомість Л. Цегельський критикував їхні політичні орієнтири, які мали надію на здійснення повстання. Тому під час поїздок до Києва намагався переконати київських лідерів в хибності їхніх поглядів, бажав досягти компромісу із наддніпрянськими політиками. Однак як його візити, так і візити інших тогочасних галицьких діячів, реального успіху не мали, а спроби діалогу, за висловом самого ж Л. Цегельського, «були голосом «вопіючого в пустині» [19, с. 31].

Окремі галицькі діячі з певною іронією звертали увагу на проавстрійську позицію Л. Цегельського, наголошуючи що: «він був одним із тих, які поручали до останньої хвилини, коли розпадалася Австрія, триматися австрійської клямки» [60, с. 21]. Хоча зауважимо, що аналогічної позиції на перших етапах дотримувались дуже багато політичних діячів. Намагаючись пізніше аргументувати таку позицію, Л. Цегельський писав: «Коли в жовтні ми творили окрему Західноукраїнську державу, спершу в межах Габсбурзької

монархії, а опісля – на її руїнах, то не тому, що ми не бажали гаряче злуки всіх українських земель, але тому, що обставини... приневолювали нас до цього, а політична обережність казала нам вибрати такий шлях. Дороговказ на цьому шляху мав, одначе, напис: «До Києва! До матері українських городів!» [19, с. 252].

Як один з досвідчених українських політиків, Л. Цегельський взяв дієву участь у підготовці проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) 1 листопада 1918 р., що стало підсумком тривалої боротьби українців Галичини за власне державно-політичне життя.

Л. Цегельському довелося стати учасником тієї чисельно невеликої групи політичних діячів, які безпосередньо готували захоплення влади у Львові й на усіх землях цього невеликого краю із п'ятимільйонним населенням. Згідно свідчень самого політика, за тривалий період політичної діяльності, він був твердо переконаний, що обов'язково наступить час, українці заживуть державним життям, і він його невпинно наближав. То ж коли склалися відповідні обставини, знаючи «запал, патріотизм, готовність до посвяти наших старшин, розісланих по краю на місця чи розкинутих по казармах і залогах, у містах. У тому я був певен, що цієї ночі – приснопам'ятної ночі – край буде наш» [56, с. 46]., стверджував політик.

В жовтні 1918 р. була проголошена Українська Національна Рада і Л. Цегельський також брав досить активну участь у її роботі. Його навіть було обрано головою виконавчого органу [33, с. 119]. Наприкінці жовтня 1918 р. делегація Української національної Ради, у складі якої були її голова К. Левицький та члени І. Кивелюк, Л. Цегельський, С. Голубович, С. Баран, зустрілася з намісником австрійської влади графом Карлом фон Гуйном. Делегація наполегливо вимагала передати управління адміністрацією Східної Галичини представникам української влади.

Але, як і очікувалося, переговори були невдалими, а тому Українська Національна Рада прийняла рішення про відправлення до Відня на аудієнцію до прем'єра австрійського уряду повноважної делегації, в складі

Є. Петрушевича Л. Цегельського. Є. Левицького, Л. Бачинського та ін. Про ситуацію у Галичині та вимоги української делегації доповідав прем'єру особисто Л. Цегельський [19, с. 40].

Історичні події 1 листопада 1918 р. в історичній літературі та мемуарах досить часто називаються «першолистопадним зривом» або першолистопадним переворотом. Однак Л. Цегельський щодо цих подій вживав поняття «зрив» тільки для визначення бойових дій польських повстанців, а події, що мали місце 1 листопада він називав «першолистопадним переворотом», «чином».

Проте українські історики застосування термінів «зрив» чи «переворот» щодо застосування до тих подій, що відбулися, вважають невдалими. І насправді, в жодному місті Східної Галичини ніякого перевороту в класичному прикладі не відбулося. І як підкреслював львівський історик Я. Дашкевич: «Галичина входила на правах королівства (тому у Львові була резиденція намісника австрійського цісаря) до складу Австро-Угорської монархії. Монархія програла війну з Антантою і вже у жовтні 1918 р. перебувала у стадії політичного колапсу, а частково й хаосу» [31, с. 357].

У Львові за ініціативи Української парламентарної репрезентації 18–19 жовтня 1918 р. відбулися збори так званої Української Конституанти. В роботі Конституанти прийняли участь діючі депутати від Галичини і Буковини до австроугорського парламенту, а також депутати Галицького та Буковинського сеймів, прибули декілька єпископів, а також по три делегати від політичних партій. Представники Закарпаття, хоч і не прибули на збори, але прислали письмове повідомлення про солідарність з їхньою роботою та рішеннями Конституанти.

Автором декларації та маніфесту, ухвалених Конституантою, був Л. Цегельський. Сам Л. Цегельський назвав проголошення державної незалежності України 19 жовтня 1918 р. найпершим державно-правовим актом українців Галичини, а те, що відбулося 1 листопада 1918 р. – саме

втіленням цього акту в реальність. У ці дійсно історичні для Східної Галичини дні підготовки до проголошення української державності дуже виразно проявилися потужні організаторські здібності як і висока політична зрілість Л. Цегельського. Про це свідчать тогочасні записи його дружини Ольги у своєму щоденнику [21, с. 371-372].

Протокол акту мирної передачі влади в Східній Галичині складений у Львові в палаті Намісництва 1 листопада 1918 р. Від Української Національної Ради протокол підписали К. Левицький, С. Голубович, О. Барвінський, та Л. Цегельський [21, с. 42].

Державні документи того періоду, відозви, промови, маніфести, та інші матеріали готувались якщо не особисто Л. Цегельським, то за його співавторства, або за його редакцією. В першій відозві до народу, від 1 листопада 1918 р., автором якої був Л. Цегельський, наголошувалось: «Український народ! У створеній тобою державі не буде поневолення нацією... В Українській державі всі горожани без різниці мови, віри, роду, стану чи статі будуть справді рівні перед законом, а наскрізь демократичний лад заснований на загальнім, рівнім, безпосереднім, тайнім і пропорційнім виборчим правім».

В ці дні проголошення ЗУНР у Східній Галичині почалося формування державного секретаріату, як називався новий уряд. Головою (президентом) найпершого уряду було обрано К. Левицького, Л. Цегельського - державним секретарем внутрішніх справ, К. Левицького (тимчасово) - фінансових справ, В. Панейка - зовнішніх справ, Д. Вітовського - військових справ, С. Голубовича - юстиції, С. Барана - земельних справ, Я. Литвиновича - торгівлі і промислу, І. Мирона - шляхів, О. Пісецького - пошти і телеграфу, С. Смаль-Стоцького - освіти, А. Чернецького - праці та суспільної опіки, І. Куровця - суспільного здоров'я, О. Барвінського - віросповідання, І. Макуха - публічних робіт. Переважну більшість членів уряду склали члени Української національно-демократичної партії, а також були представники радикальної, соціал-демократичної, християнсько-суспільної

партії, а також троє були безпартійними. Формування уряду відбулося швидкими темпами і вже 10 листопада 1918 р. члени нового кабінету склали присягу [58, с. 61].

Л. Цегельський став Державним секретарем внутрішніх справ. Державний секретаріат внутрішніх справ мав широкі повноваження. У обов'язки даного секретаріату входило охорона громадського порядку, а також організація адміністративного апарату у Львові та в повітах. Заступником держсекретаря і його помічником, за поданням саме Л. Цегельського, УНРада призначила Р. Перфецького, відомого адвоката та депутата Галицького сейму. В його обов'язки входило забезпечення внутрішньої роботи секретаріату. Сам Л. Цегельський прийнявся за формування місцевих адміністрацій. Спочатку були обрані та призначені комісари замість попередніх старост у повітах, також розпочалося формування народної міліції, також продовольчих відділів, був організований запис добровольців до української армії [62, с. 157].

Не залишив в стороні, а займався Л. Цегельський вдосконаленням діяльності державного апарату нової влади. В першу чергу, 15 листопада 1918 р. було ухвалено закон, «Про доповнення складу Української Національної Ради відпоручниками повітових і міських організацій», що був поданий Секретаріатом внутрішніх справ [54, с. 123]. Цей закон встановлював квоту, згідно з якою потрібно було ще дообрати 70 депутатів. Наступним кроком, 16 листопада УНРада прийняла ще один, причому із найважливіших законів – «Закон про тимчасову адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки». Цей закон, як відмічали багато дослідників, мав конституційне значення для держави. Відповідно до цього закону на території ЗУНР залишалося функціонувати попереднє австрійське законодавство, але при умові, що воно не суперечило національним інтересам молодій Українській державі. Усі адміністративні органи, що організовані на території ЗУНР підпорядковувалися напряму Державному Секретаріату. Передбачалися також інші організаційні заходи, що мали на

меті покращення організацію роботи державного апарату, як також і органів місцевого самоврядування, судів, телеграфу, пошти, залізничного транспорту тощо.

У цьому контексті значне зацікавлення викликає особиста позиція Л. Цегельського у підходах до багатьох аспектів державного будівництва. Якщо досліджувати діяльність Л. Цегельського, то можна впевнитись в істинності твердження того, що він дотримувався у своїй роботі досить поміркованих поглядів, також постійно керувався законодавством і сповідував толерантність у відносинах навіть з ворогами. І як це дуже часто буває, це не завжди подобалося діячам з радикальними поглядами.

Судячи зі спогадів самого Л. Цегельського, у нього непрості відносини по питаннях роботи були з Д. Вітовським, М. Лозинським та деякими ще своїми колегами [21, с. 42-43].

Наприкінці листопада 1918 р. була проведена часткова реформа Секретаріату ЗУНР, в тому числі було скорочена кількість державних секретаріатів. Значних до Державного секретаріату внутрішніх справ, яке очолював Л. Цегельський, приєднали Державний секретаріат шляхів, пошти та телеграфу та Секретаріат суспільної опіки, праці та суспільного здоров'я. Тому при об'єднанні Секретаріат внутрішніх справ був розширений, і в його складі були створені відповідні відділи, очолювали які посадові особи, що називалися «товаришами секретаря». Із спогадів Л. Цегельського довідуємось, що його керівництво секретаріатом внутрішніх справ певною мірою було заочним, оскільки багато часу знаходився у роз'їздах, в тому числі, поїздках у Наддніпрянську Україну, у Чехословаччину. Через те, природно, мій вплив (Л. Цегельського. – І.Л) в осередку влади змалів». На час його відсутності його обов'язки виконував заступник Роман Перфецький.

Як і завжди в період становлення кожної державності, через недосвідченість окремих керівників, було безліч клопотів у відомства, очолюваного Л. Цегельським, пов'язаних в першу чергу із кадровими питаннями, в тому чилі із зміною окремих повітових комісарів, як і взагалі

формуванням управлінського апарату. Л. Цегельський, розуміючи корінь і причини цих проблем, ініціював і видав розпорядження про організацію та службовий регламент для самого секретаріату внутрішніх справ і повітових комісарів.

Опинившись у скрутній матеріальній і фінансовій ситуації після того як втратили осідок в м. Львів, Українська влада, Національна Рада та Державний Секретаріат, що перебували в той час у м. Тернопіль, вирішили звернутись за допомогою та негайно вислати свою місію на Велику Україну для налагодження тісних звязків та отримання термінової фінансової та військової допомоги. Йшлося, насамперед, про штабних офіцерів, гармати, боєприпаси тощо. Очолити місію було доручено Л. Цегельському, так як у нього був значний дипломатичний досвід по виконанню складних доручень, а також мав добрі стосунки як із самим гетьманом, так і з членами гетьманської влади, також з представниками Директорії Української Народної Республіки (УНР) – з В. Винниченком і С. Петлюрою. Під час зустрічі між обома державними діячами було обговорено цілу низку надзвичайно важких та важливих питань. Серед цих питань було питання заміни галицьких вузькорейкових залізничних шляхів, як насліддя Австро-Угорської імперії на широкорейкові, як це було в Наддніпрянській Україні в насліддя від Російської імперії. Практичне здійснення цієї проведеної роботи переоцінити неможливо, адже тепер це дало змогу дуже швидко і без затримок курсувати залізничному транспорту від Києва і аж до Львова [20, с. 44].

Водночас, Л. Цегельський згадує, що було досягнуто ряд практичних домовленостей незважаючи на ідеологічні розбіжності, які, часто, відігравали негативну роль. Як пізніше Л. Цегельський згадував: «За цими жартами, які іноді виникали у розмові з В. Винниченком, «крився старий і непримиренний антагонізм двох політичних світоглядів: націоналістичного та соціалістичного» [23, с. 78].

Ця нелегка поїздка лишній раз переконала звичних до австрійського у всьому порядку галичан у тому, якою страшною і руйнівною є: «анархічна стихія революційного трудового народу». Ця поїздка закінчилася зустріччю із керівництвом Директорії УНР, що саме тоді розпочала повстання проти Гетьманату. І хоча сам Л. Цегельський з великою підозрою та недовірою поставився до Директорії, так як був симпатиком гетьманату, але вести переговори довелося саме Директорією, яка, на його думку, не була легітимною, адже: «становила собою об'єднання тільки соціалістів, метою якого було повалення гетьмана та створення соціалістичної республіки».

Більшість тодішніх політиків Галичини були правого толку, в тому числі і Л. Цегельський, і їх ніяк не влаштовувала орієнтація частини провідників УНР на соціалістичний лад, ба навіть їх готовність прийняти радянську платформу, щоправда, вони говорили, що не московську, а українську. Натомість вихованих у легітимному дусі галичан завжди лякала анархія, руйнівний революційний деспотизм й отаманщина – жахіття, що були притаманні, поряд з росіянами, також і наддніпровцям. Ці жахіття описав Л. Цегельський у своїх мемуарах.[19, с. 57].

В період оголювання Державного секретаріату внутрішніх справ Л. Цегельський щільно займався формуванням жандармерії. Через значну нестачу жандармів, а в багатьох випадках також і їхня нефаховість, у Тернополі було організовано навчання для жандармерії, комендантом якого став австрійський капітан (сотник) жандармерії М. Федитник. У грудні 1918 р. це навчання пройшло 1200 перших українських жандармів, присягу у яких приймав особисто Л. Цегельський [21, с. 167].

На початку 1919 р. столиця ЗУНР була перенесена до Станіслава з Тернополя. В період знаходження уряду ЗУНР в Станіславі сам Л. Цегельський змінив характер його державної діяльності. Він склав повноваження і змінив посаду державного секретаря внутрішніх справ, та перейшов в Секретаріат закордонних справ (хоч номінально і офіційно посаду державного секретаря закордонних обіймав В. Панейко).

Очоливши роботу в відомстві зовнішніх справ, Л. Цегельський і тут зіткнувся із низкою проблем. Він стверджував: «Людей котрі надавалися б до такої служби, можна було полічити на пальцях однієї руки..., не існувало традиції й досвіду в такій політиці» [19, с. 217]. А тому проблема знань і досвіду серед кадрового персоналу в секретаріаті знову ж таки постала на порядку денному. Тому Л. Цегельський прийняв на роботу двох адвокатів, Я. Олесницького та С. Витвицького, що за його настоюванням були призначені заступниками секретаря. Важливим при цьому зауважити, через що Л. Цегельський і прийняв таке рішення, це те, що прийняті на роботу адвокати мали досвід стажувань за кордоном та досить добре володіли іноземними мовами. У такому складі секретаріат працював до середини лютого 1919 р., коли його змінив М. Лозинський. потрібно наголосити, що за перший місяць, коли Л. Цегельський очолював зовнішнє відомство, період роботи відзначений двома важливими справами. Серед цих важливих справ організація Державного секретаріату закордонних справ, як також і закордонних представництв, а також остаточне проголошення злуки ЗУНР з УНР у Києві.

Як знаємо, то період, що привів до соборності всіх земель України в єдину державу був дуже довгим. На першому етапі внаслідок переговорів між урядом ЗУНР та Директорією став так званий «Передвступний договір», що був підписаний у Фастові ще 1 грудня 1918 р. Цим договором обидві сторони висловлювали спільний намір працювати для справи національного об'єднання. Договір, що був підготовлений Л. Цегельським, був прийнятий іншою стороною майже без застережень, і підписаний Л. Цегельським і Д. Левицьким. Незважаючи на всі складні періоди суспільно-політичного розвитку з того часу і до наших днів, листок із шкільного зошита, на якому Л. Цегельським були виписані основні положення «Злуки» українських земель збереглися до цього часу у Центральному державному історичному архіву в м. Львові у фонді «Осип Назарук».

Власне так званий станіславський період діяльності Л. Цегельського, окрім повноважень державного секретаря, відзначений ратифікацією фастівського документу на засіданні Української Національної Ради. Ідеї про єдність і про політичну незалежність України, які ще в студентські роки Л. Цегельський розвивав та намагався донести до громадськості, 3 січня 1919 р. саме йому і випала місія офіційно проголосити в тодішній столиці ЗУНР – місті Станіславі.

Про тодішню атмосферу з нагоди цієї історичної події він згадував: «Українська Національна Рада у повному складі... Настрій святочний. На вулиці гурми людей, що не змогли дістатися до будинку... На денному справа злуки Західноукраїнської Республіки з Українською Республікою... – у Соборну Україну... Піднявся я з двома аркушами паперу в руці: один – оригінал договору у Фастові, а другий – проект резолюції, яку я маю запропонувати Українській Національній Раді до ухвалення. Обидва документи укладені мною. Я сам, признаюся, в урочистому настрої, свідомий того, що відбувається великий, пам'ятний акт з історії українського народу, що оце за якихось десять хвилин народиться соборна Українська держава. Я говорив коротко. Підкреслив, що історичним ідеалом українського народу є політична незалежність і політична єдність усієї української землі в суверенній Українській державі...» [22, с. 19].

Зважаючи на важливість цього документа, авторство якого належить Л. Цегельському, вважаємо за доцільне навести його. Зокрема в Ухвалі Української Національної Ради, що мала місце у Станіславі 3 січня 1919 р. про злуку проголошувалось: «Українська Національна Рада, виконуючи право самоозначення Українського Народу, проголошує торжественно зєдиненє з нинішнім днем Західно-Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою в одну одноцільну, суверенну Наодну Республіку. Зміряючи до найскорішого переведеня сеї злуки, Українська Національна Рада затверджує передвступний договір про злуку, заключений між Західно-Українською Народною Республікою і Українською Народною

Республікою дня 1 грудня 1918 р. у Хвастові (Фастові. – І.Л.), та поручає Державному Секретаріатові негайно розпочати переговори з київським правительством для сфіналізованя договору про злуку» [55, с. 89].

Акт злуки українських земель було урочисто укладено 22 січня 1919 р. в Києві на Софійській площі. Причому, Л. Цегельський не тільки був у членом галицької делегації, котра їздила до Києва, щоб узяти участь у святковому проголошенні злуки українських земель, а також в роботі Трудового Конгресу, а, що значно важливіше, саме йому випала історична місія зачитати на Софійській площі текст грамоти-ухвали Української Національної Ради ЗУНР від 3 січня 1919 р., після чого Л. Цегельський передав грамоту з підписами членів президії Української Національної Ради голові Директорії В. Винниченку [45, с. 133].

Рішення наради було зафіксоване протоколом та грамотою, що були підписані, Директорією та прем'єром В. Чехівським з однієї сторони, та офіційними представниками Галичини: Л. Бачинським та Л. Цегельським, з іншої. День 22 січня, за висловом Л. Цегельського: «буде інспірацією українського народу так довго, поки він не осягне повного об'єднання у самостійній і соборній Україні. В тому вага цієї події» [19, с. 222].

В честь Галицької делегації була організована святкова вечеря, яку організували для земляків Січові Стрільці. На вечері виступили полковники Р. Дашкевич і Є. Коновалець, а також гості – Л. Цегельський та Т. Старух.

Після проголошення злуки всіх українських земель Л. Цегельський був призначений одночасно також і заступником міністра закордонних справ УНР у Києві (міністром тоді був В. Чехівський). Однак це призначення на посаду заступника міністра закордонних справ УНР було тільки тільки теоретичним, оскільки спільної єдиної зовнішньої політики об'єднаним міністерством так і не проводилось. А потім і невдовзі після акту злуки вся галицька делегація і взагалі покинула Наддніпрянщину і повернулася до Галичини. А влітку 1919 р. Л. Цегельський спочатку виїхав у дипломатичній місії за кордон, але більше до України вже не повернувся. У цей час серед

окремих громадських та політичних діячів, що знаходились за кордоном, виникла думка заснувати на випадок втрати української державності створити Український культурний інститут з осередком у Празі, що мав служити національним архівом, музеєм, бібліотекою як також взагалі служити притулком для української культурної праці за кордоном. Серед діячів, що були на цих зборах ініціативної групи і обмірковувала проект Інституту та підписали статут, Д. Дорошенко згадує також Л. Цегельського. Однак подібний проект так і не був реалізований через відсутність коштів [29, с. 104].

Наголосимо, що період державотворчої діяльності Л. Цегельського засвідчив зміну і його світогляду щодо державно-політичної роботи. Так, на початку ХХ ст. він був активним прихильником драгоманівських ідей із нахилом до силової революційної боротьби. А згодом при набранні політичного досвіду поступово еволюціонував у напрямку до центризму, ставши націонал-демократом. Саме під впливом націонал-демократичних переконань як видатний діяч цієї течії брав участь у державному будівництві в Західній та Наддніпрянській Україні. Із тексту його спогадів простежується його ідеал державного устрою – це добре і грамотно керована держава, побудована насамперед на дисципліні та законності.

Натомість у його спогадах помітною є тема того, що території Великої України і Галичини являються територіями з різними політичними традиціями, як і з державотворчим потенціалом. Л. Цегельський не раз критикував наддніпрянських діячів, за те що вони «завжди залишалися лише соціалістичними партійниками, а не державними мужами».

Підсумовуючи пізніше у своїх спогадах той період спільної боротьби за українську державність, він писав: «Самостійна й соборна Українська держава була в наших руках. Усі обставини спершу склалися так, що можна було втримати та закріпити її... Однак нам не вдалося здійснити це. І не вдалося не тому, що об'єктивно було це неможливо - навпаки, я твердо

переконаний, що ми мали ідеальну нагоду збудувати самостійну державу. Та нам забракло політичного розуму».

Отже, якщо розглядати постать Л. Цегельського та його роль в державотворчій діяльності в період визвольних змагань 1918 – 1919 рр., можна стверджувати:

– Постать Л. Цегельського належить до тієї когорти визначних діячів творення української державності в 1918 – 1919 рр., що відзначалися істинним і глибоким патріотизмом, високими ораторськими здібностями та активною державно-політичною діяльністю. Його цілеспрямована позиція задля української державної ідеї проявлялась практично в усіх подіях та рішеннях за його участю.

– Очолюючи дуже важливі для існування самої держави міністерські відомства, від функціонування яких залежало прийняття державної ваги рішень, Л. Цегельський був у постійному пошуку результативного діалогу як між галицькими та наддніпрянськими діячами через численні місії, зустрічі, переговори, так і з іншими країнами, що в кінцевому підсумку він став біля витоків проголошення Акту соборності українських земель.

– Водночас через відсутність окремого дослідження, присвяченого життю та діяльності Л. Цегельського, а також розпорошеність джерелознавчих матеріалів, вивчення його діяльності тільки актуалізується та, на наш погляд, потребує багатостороннього вивчення.

3.2. Вклад Л. Цегельського у розвиток української дипломатії в 1920-1923 рр.

Вийшовши у відставку, Л. Цегельський не залишив політичну діяльність. Цього разу Є. Петрушевич, ще як диктатор, а не як президент, коли він переїхав до Відня, доручив йому утворити посольство ЗУНР у Вашингтоні [54, с. 67]. Проте у вересні 1919 р. до Відня прибули делегати Українського горожанського комітету, що знаходився у Львові. До складу делегації входили С. Федак, Є. Гуцайло, та В. Струк та Вони прагнули від уряду ЗУНР збільшити фінансування краю з державних фондів. У австрійській столиці в цей час працював секретаріат очолюваний з О. Бурачинським, який відстоював за кордоном інтереси ЗУНР. Але ні він, ні фінансовий агент УНР Г. Супрун, не змогли виділити потрібні кошти для Українського горожанського комітету в Львові. По цьому питанні у жовтні 1919 р. відбулося політиків Галичини, які знаходилися в еміграції, на якому було вирішено звернутися за фінансовою допомогою до США та вислати туди двох галицьких делегатів. Першим з них було затверджено Л. Цегельського, а щодо іншого питання, то тут виникли дискусії оскільки на цю посаду претендували два кандидати: С. Герасимович і В. Струк [116, с. 52].

Після від'їзду С. Федака до Львова у австрійській столиці два місяці тривали дебати з приводу вибору кандидатури другого делегата та способу пересилання необхідних коштів. С. Герасимович спробував одержати повноваження для організації у Сполучений Штатах різноманітних економічних акцій, В. Струк у столиці сучасної Чехії розробляв ідею акумуляції усіх майбутніх фінансових надходжень з США в Українському банку, який планувалось заснувати. Комітет допомоги, який було засновано у Австрійській столиці наприкінці 1919 р. під командуванням І. Горбачевського, відстоював думку, що всі кошти зі США мають надходити до австрійської столиці, де знаходиться велика кількість галицьких політиків-

емігрантів. Аргументом для цього було те, що з Відня найпростіше було налагоджувати контакти з Галичиною та відправляти кошти в міру потреби. Галичина була стривожена концепцією В. Струка та пропозицією Комітету допомоги, тому що очільники установ думали, що майбутній доларовий фонд має бути створений у Львові, а не за кордоном [62, с. 50].

Наприкінці 1919 р. До австрійської столиці приїхав Є. Петрушевич, який вважав делегацію до США необхідною та терміною. Після нарад з представниками української громади у Австрії, він вирішив, що слід терміново виїхати до США і Канади. Очолив дипломатичну місію Л. Цегельський, його заступником і водночас головою місії в Канаді став І. Боберський, а в міру потреби долучались С. Герасимович і В. Струк [42, с. 50].

4 січня 1920 р. Є. Петрушевич, уже перебуваючи в еміграції, видав у Відні декрет про створення дипломатичного представництва до Сполучених Штатів Америки і Канади. Метою цього посольства були отримання фондів на підтримку Галичини і Буковини, яке було створено при допомозі українських організацій Сполучених Штатів і Канади. Зокрема, грошей для допомоги жертвам польсько-української війни 1918 – 1919 рр., на національні інституції в Галичині та Буковині та на ведення політики і державних справ ЗУНР, розвиток українських організацій та утримання уряду [51, с. 67]. В такий спосіб Л. Цегельський отримав необхідну владу від Є. Петрушевича, а також гроші на подорож собі й І. Боберського у розмірі 4400 дол. США із каси посольства у Відні.

З від'їздом Є. Петрушевича до французької столиці керівництво Комітету допомоги у Відні надала Л. Цегельському «вірчі грамоти», які ули датовані 24 лютого 1920 р. Згідно із цими грамотами комітет доручав Л. Цегельському та І. Боберському поїхати до США та організувати серед тамтешніх українців масовий збір коштів для допомоги жертвам війни у Галичині та Буковині. Звідти гроші мали надходити Комітетові допомоги у Відень, а далі – до Українського горожанського комітету у Львові [78, с. 117].

12 березня 1920 р. Л. Цегельському видали невелику інструкцію, яку було названо «регумемін», із підписами О. Бурачинського та С. Голубовича (від уряду ЗУНР), В. Сінгалевича (від посольства ЗУНР в Австрійській республіці), К. Левицького, а також І. Семака. Здійснили це задля легітимізації дипломатичного представництва та доказів для уряду США, що нуждою у матеріальній допомозі стояла не якась організація, а галицька громадськість і її уряд. Окрім цього, було затверджено склад офіційної делегації у складі 4 людей: Л. Цегельського, С. Герасимовича, І. Боберського та В. Струка [36, с. 117].

Відомо, що Л. Цегельський виїхав до США 23 березня 1920 р. По дорозі він також завітав до Парижу, де ще також отримав від Є. Петрушевича усні зауваги та вимоги налагодити дипломатичні зв'язки з офіційними особами у США. До Сполучених Штатів Л. Цегельський приїхав 11 квітня 1920 р. Він приїхав до Нью-Йорка, там його прийняли доволі стримано. Місцева українська еміграція ставиться з недовірою до галицьких представників як до: «сепаратистичного, реакційного, габсбурзького і денікінського», про що Л. Цегельський згадував у одному із звітів у 1921 р. [43, с. 4–5].

Маючи на меті декілька місій – гуманітарну і політичну, Л. Цегельський почав свою діяльність з обаченням, зважаючи на відверто предвзяте ставлення американських українців, які на той час були прихильниками марксистів, а інша частина – прибічниками С. Петлюри. Усі вони тоді розповсюджували у американській та канадській пресі «найгарячіші клевети» на галицький уряд Є. Петрушевича, особисто його персони та його оточення, чим звісно викликали відповідне ставлення у офіційних урядових кіл. Найбільше у цій справі відзначалися Л. Цеглинський [59, с. 4–5].

За таких складних умов, Л. Цегельський спочатку був змушений видавати себе лише уповноваженим Комітету допомоги, намагаючись, в такий спосіб, насамперед здобути прихильність американських українців.

Про політичну підтримку й матеріальну допомогу галицькому урядові тоді не йшлося. Однак незабаром діяльність Л. Цегельського підтримали ряд організацій, зокрема Український народний комітет, який очолювався П. Понятишиним, а також Український народний союз, газети «Свобода», «Америка» та «Нова хвиля». Однак такі часописи як «Українські щоденні вісти», «Народне слово», «Українські січові вісти» та інші назагал ставилися до діяльності уряду Є. Петрушевича достатньопогано, публікуючи у дописах «Дописи з краю» різні матеріали, які були спрямовані на осквернення імені Є. Петрушевича та його уряду.

У той же період засновали і Тимчасовий український головний рахунковий комітет у Сполучених Штатах Америки, який очолювався Л. Цегельським. Цей Тимчасовий комітет здійснив велику агітаційну кампанію у ЗМІ та на численних мітингах, де під час виступів перебував і Л. Цегельський. Під час одного мітингу, який відбувався у місті Клівленді поціновувачі більшовиків важко побили Л. Цегельського, про що писала не лише американська, а й галицька преса. Метою цієї кампанії була агітація серед так званого Національного табору, щоб змінити суспільну думку на користь уряду ЗУНР та зібрати необхідні пожертвування, які далі присилалися до Галичини [75, с. 43].

У підсумку, агітаційна кампанія виявилася доволі успішною й окремі впливові американські кола почали підтримувати позицію уряду ЗУНР. Влітку 1920 р. надійшли письмові пропозиції та зауваги до Є. Петрушевича, який на той час знаходився в Лондоні, щоб призначити офіційного делегату уряду ЗУНР у Американській столиці. Згідно з побажаннями Є. Петрушевич «відручним» листом від 24 вересня 1920 р. призначив Л. Цегельського: «політичним агентом для заступництва інтересів ЗУНР перед американським урядом» [122, с. 66]. У той самий час Є. Петрушевич виразив своє побажання, щоби Л. Цегельський з'їздив на 4 тижня до Вашингтона та методом особистих аудієнцій доніс до представників американського уряду національні та державні домагання українського населення Східної

Галичини. Так, він мав подати факти репресивних заходів польського уряду проти українців і якомога швидше перенести на свою сторону Сполучені Штати, оскільки галицька делегація поїхала до Риги на мирну конференцію, остерігаючись, що там завдяки старанням польського представництва могли бути ухвалені негативні за наслідками рішення для ЗУНР

Навесні та влітку 1921 р. галицькому урядові задля своєї справи все ж вдалося заручитися широкою підтримкою української еміграції на американському континенті. Український національний комітет у США та збори українських громад різних штатів надсилали до вашингтонської адміністрації численні петиції й телеграми, в яких зверталися до американського президента з вимогами допомогти припинити польську окупацію Східної Галичини та визнати уряд Є. Петрушевича і незалежність Західноукраїнської Народної Республіки. У перших числах березня 1921 р. представників УНСоюзу прийняв президент В. Гардінг, який запевнив українських делегатів у симпатії США до справедливих вимог усіх народів. Він зазначив, що США, хоч і не беруть участі в діяльності Ліги Націй: «будуть мати на увазі бажання східногалицького громадянства» [124, с. 6–11].

Слід відзначити, що Л. Цегельський хотів заручитися також активною підтримкою української діаспори. Проте остання виявилася морально неготовою надати історичній батьківщині відповідну допомогу. Незважаючи на відносну чисельність, українська еміграція в США мала незначні політичні впливи та обмежений доступ до вищих коридорів державної влади. Українська діаспора, яка складалася переважно з представників робітничих і селянських прошарків населення, що були змушені виїхати на заробітки наприкінці XIX – на початку XX ст., була ще порівняно молодого й політично неграмотною, внутрішньо роз'єднаною та поділеною за соціальними й релігійними ознаками [125, с. 373].

У зв'язку з цим Л. Цегельський розпочав створювати велике коло знайомств і скріплювати різноманітні угоди із представниками

американських ділових кіл. Проте усіма обіцяні кошти тривалий період так і не надходили, тому в галицькому уряді дедалі більше почав закрдатися сумнів щодо спроможності Л. Цегельського належно вести фінансові справи і для допомоги у цьому питанні йому було відправлено спеціально уповноважених для цього осіб. З цією метою 31 травня 1921 р. створили Надзвичайну дипломатичну місію, до якої входили Р. Березовський та Л. Мишуга. [22, с. 52–53].

В статуті цієї організації було визначено, що ця місія має: «уладнати справи фінансові, підпомочи діяльність» щодо уповноваженого урядового представника в Сполучених Штатах та добитися якомога швидшого признання ЗУНР. В четвертому пункті цього регламентуючого акту було зазначено, що всі найважливіші презентаційні та політичні заходи голова місії Р. Березовський змушений був спільно із Л. Цегельським проводити. Згідно із зміною статусу Л.Цегельського із агента на дипломатичного представника Є. Петрушевич видав йому нові вірчі грамоти з інструкціями.

У липні 1921 р. Л. Цегельський уклав з американо-канадським бізнесменом Ф.-А. Боером фінансову угоду про започаткування в Канаді Державної позики, що передбачала розпродаж облігацій («бонів») секретаріату ЗУНР розміром в 1 мільйон доларів та 9 мільйонів доларів під заставу майна держави, тобто землі, копалень, лісів майбутньої суверенної Західноукраїнської Народної Республіки. Діяльність Л. Цегельського підтримали провідні діячі Республіканської партії США (вона у цей час повернулася до влади у державі після 8-річної перерви), пов'язані з нафтовими монополіями, в тому числі зі «Стандарт ойл компані», що намагалися взяти в оренду нафтові поля Східної Галичини [63, с. 329-330].

Однак диктатор Є. Петрушевич та його уповноважений у справах фінансів, торгівлі та промислу В. Сінгелевич відмовились затвердити позику Боера – Цегельського, маючи сумніви щодо її легітимності та результативності. З прибуттям до США «надзвичайної дипломатичної місії» ЗУНР у складі Р. Березовського і Л. Машуги Л. Цегельський усе ж залишився

на чолі галицького дипломатичного представництва у Вашингтоні (відкрите 1 липня 1921 р.), але надалі не зміг знайти спільної мови зі своїми колегами.

Оскільки виникли гострі непорозуміння що стосувалися повноважень Л. Цегельського та Р. Березовського, то 7 липня 1921 р. провели чергове спільну нараду двох дипломатичних представництв, де було ухвалено те, що: «надзвичайна місія входить в склад дипломатичного представництва та творить з ним одну цілість». Отож, закордонну місію поділили на дві частини: дипломатичну і фінансово-торговельну. Головою і дипломатичним представником був надалі залишений Л. Цегельський. Натомість Р. Березовський очолив фінансово-торговельний відділ, а Л. Мишуга став секретарем місії та членом фінансово-торговельного відділу. Усі політичні акції повинні були бути спочатку обговоренні спільною нарадою, де у голосуванні при ухваленні рішень всі троє членів мали рівне право голосу.

Проте спільної діяльності організовано так і не було. Л. Цегельський досить важко сприйняв появу цієї дипломатичної місії і розцінював її початок роботи як вияв недовіри особисто до нього. Між представниками місії та Л.Цегельським розпочалися конфлікти, що набули персонального характеру. Через останні, Р. Березовський у звіті від 26 липня 1921 р. радив Є. Петрушевичу: «сейчасову зміну дипломатичного представництва, бо ніхто його серйозно не трактує і у нікого немає довір'я». Л. Мишуга у своєму зверненні до Є. Петрушевича, який датований 26 липня, вказав, що Л. Цегельському газета «Народна воля» приписує зв'язок: «з людьми, які повинні давно піти до криміналу».

За таких непростих обставин Л. Цегельський 23 липня 1921 р. подає до галицького уряду, який перебував у Відні, прохання про свою відставку, мотивуючи його втратою довіри, внутрішніми конфліктами та непорозумінням всередині через двозначність місії та персональними невдачами з: «фінансовими умовами, що заключаються лише для придбання фондів, щоб урятувати Уряд і Президента» [62, с. 157].

Однак Є. Петрушевич не прийняв його відставку, і замість цього 11 серпня 1921 р. Л. Цегельський отримав листа від керівництва із завданням: «усіма силами посилити справу політичну» в Сполучених Штатах. Тому, після переїзду до американської столиці, Л. Цегельський активізує свою діяльність саме в цьому напрямку. За допомогою сенатора-республіканця від штату Нью-Джерсі Д. Фрейлінгаузена, який мав прихильні зв'язки із новим держсекретарем Ч. Гюзом, Л. Цегельський пробував отримати аудієнцію у держсекретаря США та президента В.-Г. Гардінга. Проте ставлення офіційного уряду у Вашингтоні була простою: ані президент, ані державний секретар, ані заступники державного секретаря не приймали у себе представників невизнаних світом урядів та держав. Однак 17 вересня 1921 р. Л. Цегельський таки домігся зустрічі із керівником департаменту Західної Європи Державного департаменту США В. Кеслом. Після цього 20 вересня також зустрівся з референтом цього ж відділу Ч. Мартином. Проте, на жаль, ці зустрічі результативними не були [66, с. 127].

Наприкінці листопада 1921 р. Р. Березовський, який був розчарований такою маловтішною діяльністю галицького представництва, залишив місію і виїхав із Вашингтона до Відня. Перед від'їздом він заявив Л. Цегельському, що подасть урядові детальний звіт про його невдалу діяльність. На цю погрозу, за зізнанням Р. Березовського, Л. Цегельський апелював відповідною погрозою, що: «...відвічальности ніякої не боїться, бо д-ра Костя Левицького має в кишени... цілий уряд боїться його, тому що має такі матеріали, що як їх лише один раз проголосить, то знищить ціле правительство д-ра Петрушевича» [104, с. 43].

Крім того, Л. Цегельський, випереджаючи розгортання небажаних для нього випадків, вислав 27 листопада 1921 р. реляцію Є. Петрушевичу, в якій вказує на закиди на його адресу, одночасно спростовуючи кожен із них. У цьому посланні Л. Цегельський зазначив наступне: «позиція його стала неможливою, та не тому що скомпрометований, але тому що не має гроша». Відповідно він ще раз просив свою відставку. Є. Петрушевич надіслав йому

телеграфом відповідний указ датований 7 грудня 1921 р. з закликом залишатися на місці та продовжувати своє завдання, очікуючи подальших інструкцій, проте Л. Цегельський самовільно із Сполучених Штатів 10 грудня 1921 р. від'їжджає до Відня. Через це Є. Петрушевич 18 грудня 1921 р. передає всі уповноваження щодо справ у США Л. Мишузі, довіривши останньому: «...тимчасово вести справи дипломатичного представництва Галицької Республіки, а також торговельно-фінансового відділу». Після приїзду Л. Цегельського до Відня проти нього було запроваджене дисциплінарне розслідування, яке як керівник відділу закордонних справ проводив К. Левицький.

Тоді доволі активно набирали поширення чутки, згідно яких Л. Цегельського, як свого давнього конкурента, хоче знищити К. Левицький. Для більш об'єктивного ведення розслідування цієї справи було створено комісію, яка у свою чергу постановила, що безпосередня діяльність Л. Цегельського за час його перебування в США перший рік із 10 квітня 1920 р. і аж до травня 1921 р. була: «...дуже видатною і корисною, чим спричинився Цегельський до значної збірки підмог грошових для Уряду та для потребуючих в краю і за кордоном українців, але коли з хвилею як Л. Цегельський почав справу з позичкою для Уряду у різних американських фінансистів, почалися його промахи» [77, с. 78].

«Прوماхи», згідно з матеріалами розслідування, були дуже значними. Врешті-решт, Л. Цегельський був звинувачений у ряді різних фінансових махінацій, а також у тому, що перевищував свої безпосередні владні повноваження та підривав загальний престиж тодішнього уряду через свою аморальну неприпустиму поведінку та в розтраті державних грошей. Крім цього, окремо вказувалося, що він порушив наказ диктатора та самовільно залишив місію [88, с. 90].

Подальша діяльність Л. Цегельського, як дипломата, залишається маловідомою. Знаємо лише, що невдовзі Є. Петрушевич викликав Л. Цегельського знову до Відня і взимку 1921-1922 рр. відправив його зі

спеціальним дорученням до Японії. Однак документальних даних про цю дипломатичну місію немає і мета цієї поїздки залишається невідомою.

Надалі, після повернення у Вашингтон через нові політичні розходження з Є. Петрушевичем Л. Цегельський відмовився від виконання обов'язків представника уряду ЗУНР в США. Згодом через відоме рішення Ради послів у 1923 р. про передачу Східної Галичини до складу Польщі представництво Західноукраїнської Народної Республіки перестало існувати.

Таким чином, як активний політичний діяч Л. Цегельський відіграв важливу роль у суспільно-політичних і державотворчих процесах не тільки в ЗУНР, але й УНР. Дотримуючись поміркованої політичної позиції, він як дипломат, був відданий ідеалам незалежної та соборної української держави. Основними засадами його державно-політичної діяльності були принципове відстоювання незалежності та територіальної цілісності ЗУНР, послідовний захист національно-політичних і громадянських прав українців в умовах польської окупації, а також підпорядковане цим завданням використання офіційних, легальних методів боротьби. Аналіз ролі Л. Цегельського в державотворчих процесах засвідчує складний характер польсько-українських взаємовідносин, драматизм міжнародного становища молодій західноукраїнській держави. Відповідно можна стверджувати, що Л. Цегельський, незважаючи на певну трансформацію своїх ідейно-політичних переконань, намагався віддавати перевагу загальнонаціональним ідеалам та завжди чітко усвідомлював необхідність відстоювання українських національних інтересів.

ВИСНОВКИ

Отже, виконання даної магістерської роботи дає нам можливість прослідкувати наступні висновки щодо громадської і політичної діяльності Лонгіна Цегельського у 1907-1923 рр.:

1. Процес формування поглядів Л. Цегельського тривав, перш за все, в оточенні родини, яка представляла греко-католицьке духовенство, а пізніше – у навчальних закладах, де під впливом українських педагогів формувалася національна свідомість і брала початок активна громадська діяльність у студентських товариствах. До початку кар'єри на провідних посадах української політики життєвий шлях Л. Цегельського був доволі типовим та звичним для нового покоління світської інтелігенції. Процес становлення майбутніх очільників галицького національного руху відбувався в оточенні львівських народовців. Активна участь у різних студентських товариствах підтверджувала вибір Л. Цегельського до української національної ідеї.

Новий етап національного відродження у галицько-українській політиці зароджувався саме завдяки його головному співтворцю – Л. Цегельському, чие покоління, вийшовши з родин греко-католицьких священиків перебрало політичний провід у національному українському русі. Нові реалії висували перед галицькою політичною елітою виклики, пошук відповідей на які потребував значних зусиль.

2. Ставши провідним громадським діячем Галичини ще зі студентських років, впродовж усього життя Л. Цегельський залишався послідовним та непримиренним борцем за незалежну Україну та її національну ідею. Його активна громадська діяльність ставала прикладом успішної реалізації та втілення програмних завдань українського національного руху на практиці, очільники якого чітко усвідомлювали, що сила народу визначається рядом його досягнень у соціальній, економічній, науковій, культурній та інших сферах суспільного життя та діяльності, але

ніяк не усталеним переліком політичних прав.

Будучи універсальною особистістю Л. Цегельський проявив себе у різних галузях діяльності: як учасник масових акцій та активіст політичних і громадських організацій, Головної Української Ради, Загальної Української Ради, «Сокіл-Батько» та «Академічна громада». Л. Цегельський займав важливу роль в Українській національно-демократичній партії, оскільки входив до складу Народного комітету – виконавчого органу УНДП.

3. Л. Цегельський, як депутат до Рейхсрату та Галицького сейму, був доволі досвідченим політиком, який не тільки професійно працював у вищому представницькому органі Ціслейтанії, а й мав значний вплив на процеси розробки та редагування законодавчих актів, їхнього обговорення, удосконалення та прийняття. Окрім загальноавстрійських проблем у полі його зору, постійно знаходилися локальні галицькі та загальноукраїнські проблеми. Неодноразово Л. Цегельський викривав етнополітику польської та австрійської адміністрацій, заявляв про опіку та захист соціальних прав і ставав яскравим виразником українських національних інтересів.

4. Лонгин Михайлович Цегельський посів значне місце в історії Західно-Української Народної Республіки. Особливе значення полягає у його провідній участі у державотворчих процесах, пов'язаних із передумовами проголошення та діяльністю ЗУНР, коли він фактично став речником у процесу створення української держави.

У період Першої світової війни Л. Цегельський увійшов до складу Головної Української Ради і доволі тісно співпрацював із провідними лідерами Союзу визволення України. Вже згодом, після Листопадового чину та проголошення Західноукраїнської Народної Республіки він стає одним із членів Української Національної Ради ЗУНР, займає посаду державного секретаря внутрішніх справ, а пізніше – заступника міністра зовнішніх справ. Спільно з Д. Левицьким Л. Цегельський підписав вступний договір про злуку ЗУНР і УНР з Директорією. Проявивши себе як поміркований політик, активний громадсько-політичний діяч, досвідчений

дипломат, який відданий ідеалам соборної і незалежної української державності Л. Цегельський відіграв вагомий роль у розвитку суспільно-політичного життя ЗУНР і його державотворчих процесах.

5. Виїхавши до США Л. Цегельський почав очолювати дипломатичну місію у Вашингтоні і згодом припинив свій період активної участі в українській державотворчій діяльності. Попри це він не припиняв консолідувати емігрантські сили та продовжував займатися журналістською та публіцистичною діяльністю. Будучи одним із організаторів Конгресу українців Америки, на основі якого згодом утворився Український конгресовий комітет, Л. Цегельський стояв біля витоків заснування Українсько-американського допомогового комітету, а також долучався до діяльності Літературно-мистецького клубу у Філадельфії. Боротьба за відновлення незалежності України залишалася його головною метою до самої смерті.

Громадсько-політична діяльність Л. Цегельського стала повноцінним джерелом до вивчення історії України на зламі ХХІ та ХХ ст. Його активне громадське життя та чітка позиція увійшли до важливих сторінок історії, як згадки про успішну діяльність кваліфікованого юриста, досвідченого політика, знаного дипломата, фахового журналіста, публіциста та провідного громадський діяча того часу.

У ході написання, на основі використаних матеріалів та документів, магістерської роботи було простежено становлення Л. Цегельського як особистості та формування його суспільно-політичних поглядів, проаналізовано участь в громадсько-політичному житті Галичини у 1907-1911 рр., висвітлено громадську і політичну діяльність Л. Цегельського як депутата Рейхсрату і Галицького сейму в 1911-1918 рр., визначено його роль у головних державотворчих процесах в ЗУНР і УНР 1918-1919 рр., а також розкрито вклад Л. Цегельського у розвиток української дипломатії в 1920-1923 рр.

Проведене дослідження підкреслює потребу в організації

подальшого наукового дослідження громадсько-політичної діяльності Л. Цегельського, яке, окрім вагомого історично-пізнавального значення, нестиме також і провідну роль у вивченні важливих державно-політичних процесів, що відбувалися на зламі ХХІ-ХХ ст.

Список використаних джерел та літератури

Джерела:

1. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. 712 с.
2. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 3. Кн. 2. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2005. 680 с.
3. Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 4. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. 886 с.
4. Західно-Українська народна республіка 1918–1923: документи і матеріали. Т. 1. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001. 584 с.
5. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: історія / кер. авт. кол. О. Карпенко. Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. 628 с.
6. Західно-Українська народна республіка. 1918–1923: документи і матеріали. Т. 5 : у 3 кн. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. Кн. 1. 944 с.
7. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: історія / кер. авт. кол. й відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. 628 с.
8. Збірник законів і постанов Українського Правительства відносно закордонних інституцій. Ч. 1 / [упоряд.] І. Храпко. Відень : 3 друк. Мехітаристів у Відні, 1919. 151 с.
9. Левицький К. Дипломатична діяльність З.У.Н.Р. (1918–1923) // Літопис «Червоної калини». 1938. Ч. 11. С. 3–4
10. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції, 1917–1920 рр. : у 4 т. Укр. соціол. ін-т. Відень, 1921–1922 (Укр. революція. Розвідки і матеріали ; кн. 1, 2, 3, 4). Т. 1. 1921. 152 с.; Т. 2. 1921. 204 с.; Т. 3. 1921. 160 с.; Т. 4. 1922. 192 с.
11. Цегельський Л. «Русь-Україна і Московщина-Росія». Львів : Априорі, 2007. С. 7.
12. Цегельський Л. В 52-і роковини смерті Кобзаря // Діло. 1913. 14 берез.

13. Цегельський Л. В зачарованім колесі австрійського парламентаризму // Літературно-науковий вістник. 1912. Річник XV. Т. LVII. Кн. 4. С. 163–178.
14. Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні, зв'язані з першим листопада 1918 р. Львів : Свічадо, 2003. 336 с.
15. Цегельський Л. Довкола виборчої реформи до галицького сойму // Літературно-науковий вістник. 1911. Річник XIV. Т. LVI. Кн. 12. С. 593–601.
16. Цегельський Л. З австрійської України // Літературно-науковий вістник. Т. 68, кн. 10. Київ, 1909. С. 602–615.
17. Цегельський Л. З листопадових днів // Америка. Філадельфія, 1932. 1 листоп. Ч. 126. С. 145–161.
18. Цегельський Л. За що ведеться виборча боротьба? Львів: наклад В. Бачинського, 1913. 22 с.
19. Цегельський Л. Звідки взялися і що значать назви «Русь» і «Україна»? // Лонгин Цегельський. Вінніпег, 1917. 92 с.
20. Цегельський Л. М. П. Драгоманов, його думки, діяльність і значення // Молода Україна. 1900. Ч. 6. С. 215–229.
21. Цегельський Л. Правда про Гетьманщину. Що говорять і пишуть про українську державну політику і що з того правда, а що баламута // Америка. 1931. 15 трав. Ч. 3. С. 25–33.
22. Цегельський Л. Проблема української нації // Універсум. 2002. № 11–12. С. 58–61.
23. Цегельський Л. Проч зі шляхоцьким соймом! Проч з куріями: жадаємо загального рівного безпосереднього і тайного виборчого права до сойму. Львів : Наклад «Народного комітету», 1905. 55 с.
24. Цегельський Л. Русь-Україна і Московщина-Росія. Львів : Просвіта, 1901. 250 с.
25. Цегельський Л. Суспільна вага ідеалу // Молода Україна. 1900. Ч. 7. С. 253–255.
26. Цегельський Ю.-М. Зага роду Цегельських і розповідь про Камінку Струмилову. Ellicott City : Смолоскип, 1992. 787 с.

Література:

27. Андрухів І. О. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. 79 с.
28. Аркуша О. Анджей Потоцький: Біографія політика на тлі українсько-польських відносин. Ч. I : Формування політичної кар'єри // Вісник Львівського університету. Серія : Історія, 2009. Вип. 44. С. 107–162.
29. Аркуша О. Г. Галицьке намісництво // Енциклопедія історії України. Т. 2. Київ : Наук. думка, 2005. 672 с.
30. Батюк Т. Дипломатична місія Лонгіна Цегельського у США (1920–1921). Дрогобич, 2008. 132 С.
31. Батюк Т. Надзвичайна дипломатична місія УНРади ЗУНР до США. Дрогобич, 2008. С. 120.
32. Василик І. Б. Видавнича і публіцистична діяльність Костя Левицького // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. Київ : Рада, 2008. Т. XXII. С. 164–172.
33. Василик І. Б. Громадсько-політична діяльність Костя Левицького (остання чверть XIX ст. – 1918) : дис. ... канд. іст. наук. Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка, 2007. 227 с.
34. Васюта І. К. Політична історія Західної України (1918–1939). Львів : Каменярь, 2006. 335 с.
35. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник. Київ, 1998. 254 с.
36. Винниченко В. Відродження нації (Історія укр. революції, mareць 1917 р. – груд. 1919 р.) : в 3 ч. Київ–Відень : Дзвін, 1920. Ч. 3. 535 с.
37. Вівсяна І. А. Співпраця наддніпрянської та галицької інтелігенції у період Української Центральної Ради // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Вип. 8. Серія : Історія. Збірник наукових праць / за заг. ред. проф. П. С. Григорчука. Вінниця : ДП «ДКФ», 2004. 323 с.

38. Водотика Т. С., Іваницький І. В. Слідча справа Лонгіна Цегельського: джерелознавча характеристика // Архіви України. 2014. № 3 (291). С. 104–112.
39. Гай-Нижник П. Фінансова політика уряду Директорії Української Народної Республіки (грудень 1918 – 1921 рр.) // Гілея: науковий вісник. 2013. Вип. 77 (№10). С. 48–57.
40. Гермайзе О. Матеріали до історії українського руху за Світової війни // Український археографічний збірник. Київ, 1926. Т. 1. С. 303–304.
41. Головацький І. Старосольський Володимир-Степан // Українська журналістика в іменах / за ред. М. М. Романюка. Львів, 1995. Вип. 2. С. 205–206.
42. Гошуляк І. Тернистий шлях до соборності (від ідеї до Акту Злуки). Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. 467 с.
43. Грицак Я. Й. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ : Генеза, 2000. 360 с.
44. Грушевський М. Новий період історії України: (за роки від 1914 до 1919). Київ : Либідь, 1992. 44 с.
45. Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект. Харків : Акта, 2011. 472 с.
46. Гунчак Т. Україна – перша половина XX століття. Нариси політичної історії. Київ : Либідь, 1993. 288 с.
47. Дацків І. Б. Військово-політична і дипломатична підтримка Директорією УНР визвольних змагань ЗУНР // Соборність як чинник українського державотворення (До 90-річчя Акту злуки). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 159–170.
48. Дацків І. Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр. Тернопіль : Астон, 2009. 520 с.
49. Дацків І. Б. Українська дипломатія (1917–1923 рр.) у контексті світової історії. Тернопіль, 2013. С. 427.

50. Дацків І. Дипломатичне співробітництво ЗУНР із УНР в добу Української революції // Історико-філософський журнал «Університет». Київ : Київський славістичний ун-т, 2009. № 1 (27). С. 61–70.
51. Дацків І. Особливості дипломатичного співробітництва між ЗУНР і УНР // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. 2011. № 10. С. 41–47.
52. Дашкевич Я. Західно-Українська Народна Республіка: позитивний і негативний досвід // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів, 2000. Вип. 6. С. 355–359.
53. До всего руського народу в Галичині // Діло. 1902. 28 лип.
54. До Українського народу Галицької землі // Українське слово. 1918. 18 лют.
55. Добржанський О. Українські депутати австрійського парламенту та місцевих сеймів у роки Першої світової війни // Перша світова війна: історичні долі народів Центральної та Східної Європи. Чернівці, 2000. С. 42–46.
56. Довідник з історії України. Київ : Генеза, 2001. 1136 с.
57. Дорошенко В. Заслуги Діла // Діло. 1938. 14 січ.
58. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. : у 2 т. Т. 2. Українська Гетьманська Держава 1918 р. Ужгород, 1930. 530 с.
59. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914–1920). Мюнхен: Укр. вид-во, 1969. 543 с.
60. Дроздовська О. Цегельський Лонгин Михайлович // Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника / [за ред. М. М. Романюка]. 1997. Вип. IV. 268 с.
61. Енциклопедія українознавства. Словникова частина : у 10 т. / [за ред. В. Кубійовича]. Париж – Нью-Йорк : Вид-во «Молоде життя», 1984. Т. 10. Про рід Цегельських. 4015 с.
62. Жерноклеєв О. Національна ідея «Молодої України» (1900–1903) // Галичина. 1997. №1. С. 29–36.

63. З року на рік (Огляд найважливіших подій за час від 1/X 1906 р. до 1/X 1907 р.) // Ілюстративний календар тов. Просвіта на рік 1908. Львів, 1908. С. 77.
64. За будучність Галицької землі // Українське слово. 1918. 10 верес.
65. Заклинський Р. Сучасні завдання // Будучина. Львів, 1918. 2 берез.
66. Захисник малих народів у Європі Томащ Гарріг Масарик [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://history.org.ua/LiberUA/Book/europe/3.pdf>.
67. Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: історія / кер. автор. кол. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. 628 с.
68. Здоровега М. В. Суспільно-політичні погляди Лонгіна Цегельського : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2010. 192 с.
69. Здоровега М. В. Суспільно-політичні погляди Лонгіна Цегельського: дис. канд. політ. наук: 23.00.01. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2010. 192 с.
70. Здоровега М. Лонгин Цегельський біля витоків української дипломатії // Мандрівець. 2009. № 2. С. 42–44.
71. Іваницький І. В. Лонгин Цегельський на еміграції (за матеріалами фондів ЦДАЛ) // Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник». 2015. Вип. 99. С. 96–101.
72. Іваницький І. В. Погляди Лонгіна Цегельського на проблеми російсько- українських відносин. Київ, 2014. С. 111.
73. Камінський Є. Є. Політика США в українському питанні (1917– 1990 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук :
74. Карпенко О. Імперіалістична інтервенція на Україні, 1918–1920. Львів: Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1964. 256 с.
75. Качкан В. Противник кайдашизму в українській політиці: біографічна канва Лонгіна Цегельського // Качкан В. Хай святиться ім'я твоє. Івано-Франківськ : Сіверсія, 2000. Кн. IV. С. 92–99.
76. Качмар В. За український університет у Львові. Ідея національної

- вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.). Львів : ЛДУ ім. Івана Франка : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. 118 с.
77. Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі. Нью-Йорк : Вид. кооператива «Червона калина», 1976. 724 с.
78. Кліш А. Б. Кирило Студинський: життя та діяльність. Тернопіль : В-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. 220 с.
79. Клок В. Польська спільнота Східної Галичини і Брестський мир 1918 р. // Наукові зошити історичного факультету Львівського
80. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях XIX –XX ст. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. 420 с.
81. Конституційні акти України, 1917–1920. Невідомі Конституції України. Київ: Філософ. і соціол. думка, 1992. 262 с.
82. Красівський О. Галичина у першій чверті XX ст.: проблеми польсько-українських стосунків. Львів : Вид-во ЛФУАДУ, 2000. 416 с.
83. Красівський О. Я. Українсько-поліські взаємини в 1917–1923 рр. Київ : ШІЕНД, 2008. 544 с.
84. Крип'якевич І. П. Історія України / ред. Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. Львів : Світ, 1990. 520 с.
85. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993. 200 с.
86. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії 1918–1929 рр. Київ– Івано-Франківськ : Плай, 2002. Т. 1. 536 с.
87. Кугутяк М. Українська націонал-демократії. 1918–1939 : у 4-х т. Т. 2. Київ – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. 704 с.
88. Купчик В. Лонгин Цегельський – речник Української держави URL: http://postup.brama.com/010828/130_8_1.html.
89. Лазарович М. В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль : Джура, 2005. 592 с.

90. Левицький К. Великий зрив (До історії Української державности від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів). Львів : Червона калина, 1931. 698 с.
91. Левицький К. Дипломатична діяльність З.У.Н.Р. (1918–1923) // Літопис «Червоної калини». 1938. Ч. 11. С. 3–4.
92. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. Львів : Друкарня оо. Василян у Жовкві, 1926. 736 с.
93. Левицький К. Перший Державний Секретаріат у Львові // Український скиталець. 1923. 1 червня.
94. Левицький К. Розпад Австрії і українська справа // Воля. Відень, 1920. Т. 3. Ч. 2. С. 58.
95. Левицький К. Українські політики / Сильвети наших давніх послів і політичних діячів. Львів : Діло, 1936. Ч. 2. С. 70–72.
96. Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів : Ін-т українознавства НАНУ : Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. 488 с.
97. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів : Олір, 1995. 362 с.
98. Лісоцька І. Р. Національно-визвольний рух у Східній Галичині в 1918–1921 рр.: військово-політичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 20.02.22. Держ. ун-т «Львів. політехніка», Ін-т гуманіт. освіти. Львів, 2000. 19 с.
99. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Нью-Йорк : Червона калина, 1970. 228 с.
100. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції. Київ : Темпора, 2003. 608 с.
101. Макарчук С. А. Українська Республіка галичан: нариси про ЗУНР. Львів :Світ, 1997. 192 с.
102. Маніфест до всіх Русинів галицької землі // Діло. 1906. 30 марта.
103. Матвієнко В. Зовнішня політика Західноукраїнської Народної Республіки в персоналіях // Україна дипломатична : наук. щорічник. Київ, 2002. Вип. 2. С. 456–474.
104. Молода Україна. 1900. № 1.

105. Нагаєвський І. Українська держава двадцятого століття. Київ : Укр. письменник, 1993. 413 с.
106. Нариси з історії дипломатії України. Київ : Вид. дім «Альтернативи», 2001. 736 с.
107. Омелянвич-Павленко М. Спогади українського командарма. Київ : Планета людей, 2002. 458 с.
108. Павлюк О. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923). Київ : Вид. дім «КМ Akademia», 1996. 188 с.
109. Павлюк О. Дипломатія незалежних українських урядів (1917–1920) // Нариси з історії дипломатії України. Київ : Альтернативи, 2001. С. 314–397.
110. Павлюк О. Три місії до Вашингтона // Політика і час. 1997. № 1. С. 65–74.
111. Паліїв Д. На чисту воду: з моїх споминів // Літопис Червоної калини. 1930. Ч. 6. С. 14–17.
112. Панейко В. З'єдинені держави Східної Європи: Галичина і Україна супроти Польщі й Росії. Відень, 1922. 82 с.
113. Патер І. Лонгин Цегельський // Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Уряди. Постаті. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 2009. С. 307–322.
114. Пилипишин О. Роль Юліана Романчука в заснуванні Українського університету у Львові (кінець XIX – початку XX ст.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. Вип. 1. С. 155–159.
115. Полич М. Державотворча та дипломатична діяльність Лонгина Цегельського у роки національно-визвольних змагань (1918–1921 рр.) // Матеріали IV Міжнародної наукової конференції «Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст» (Івано-Франківськ, 2–3 березня 2012 р.). Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2012. С. 436–443.

116. Полич М. До питання про парламентську діяльність Лонгіна Цегельського // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ : ВІР УАН, 2012. Вип. 65. С. 135–143.
117. Полонська-Василєно Н. Історія України 1900–1923 рр. Київ, 1991. 136 с.
118. Попик С. Д. Українці в Австрії. Австрійська політика в українському питанні періоду Великої війни. Київ–Чернівці : Золоті литаври, 1999. 236 с.
119. Расевич В. Українська національно-демократична партія (1899–1918) : дис. канд. іст. наук : 07. 00. 01 / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 1996. 221 с.
120. Реєнт О. П. Проголошення ЗУНР: проблеми легітимації // Соборність як чинник українського державотворення (До 90-річчя Акту злуки). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2009. С. 19–32.
121. Ріпецький С. Листопад 1918 року в кривому дзеркалі споминів Лонгіна Цегельського. Нью-Йорк–Детройт : Братство Українських січових стрільців, 1961. 49 с.
122. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. Нью-Йорк : Червона калина, 1956. 360 с.
123. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939). Київ : Ін-т історії України НАН України, 2004. 648 с.
124. Сем'яник О. В. Громадсько-політична діяльність Лонгіна Цегельського (кінець ХІХ ст. – 1919 рр.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01. ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. ДПУ ім. Г. Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2014. 186 с.
125. Сем'яник О. Лонгин Цегельський та його державотворча діяльність у період 1918–1919 рр. // Аналітично-інформаційний журнал «Схід». 2012.
126. Сергійчук В. Українська соборність. Відродження українства в 1917–1920 роках. Київ : Укр. вид. спілка, 1999. 416 с.
127. Симоненко Р. Г. Провал політики міжнародного імперіалізму на Україні (II половина 1919 – березень 1921 р.). АН УРСР, Ін-т історії. Київ :

Наук.думка, 1965. 302 с.

128. Січовий голос. 1918. 20 листоп.

129. Сливка Ю. Ю. Боротьба трудящих Східної Галичини проти іноземного поневолення. Київ : Наук. думка, 1973. 255 с.

130. Солдатенко В. Ф. Україна в революційну добу : іст. есе-хроніки : у 4-х т. Т. II. Рік 1918. Київ : Світогляд, 2009. 411 с.

131. Сохоцький І. Будівничі новітньої української державності в Галичині // Історичні постаті Галичини ХІХ – ХХ ст. Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, бібліотека українознавства. 1961. Ч. 8.

132. Субтельний О. Україна: історія. Київ : Либідь, 1991. 514 с.

133. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нарис історії ХІХ – початку ХХ ст. Львів : ЛДУ ім. І. Франка : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 204 с.

134. Табачник Д. В. Українська дипломатія: нариси історії (1917–1990). Київ : Либідь, 2006. 768 с.

135. Тимченко Р. В. Взаємовідносини Української Народної Республіки й Західно-Української Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец.

136. Тищик Б. Й. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с.

137. Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А. Західноукраїнська Народна Республіка 1918–1923 рр. Коломия : Світ, 1993. 119 с.

138. Українознавчі проблеми в теоретичній і практичній діяльності Лонгіна Цегельського URL: <http://www.br.com.ua/referats/Politologiya/15748-4.html>.

139. Українська революція і державність (1917–1920) / [Т. А. Бевз, Д. В. Веденєєв, І. Л. Гошуляк]. Київ : Парлам. вид-во, 1998. 247 с.

140. Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку / В. Ф. Солдатенко (керівник). Київ : Парламертське вид-во, 2007. 576 с.

141. університету ім. І. Франка. Збірник наукових праць. Вип. 8. Ч. 2. Львів, 2009. С. 242–250.
142. Франко І. Молода Україна – Провідні ідеї й епізоди. Львів, 1910. Частина перша. С. 8–9.
143. Футулайчук Д. Діяльність української парламентської репрезентації у Відні 1907–1911 рр. // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. Серія : Історія. 2010. № 6 (106), жовт. С. 97–99.
144. Шаповал М. 22 січня (Спомини і висновки) // Трудова Україна. 1932.
145. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма (Виклади в Америці). Прага : Вільна спілка, 1928. – 335 с.
146. Шаповал Ю. «Діло» (1880 – 1939 рр.): Поступ української суспільної думки. Львів, 1999. 384 с.
147. Юрїїв І. Акт 22 січня 1919 р. // Літопис Червоної калини. Львів, 1938. Ч. 1. С. 3–6.
148. Юшкевич В. В. «Американський кружок» у національному освідомленні та духовній опіці над північноамериканськими українцями // Часопис української історії. Збірник наукових праць. Вип. 17. Київ, 2010. С. 91–101.
149. Ярославин С. Визвольна боротьба на західно-українських землях у 1918–1923 рр. Філадельфія : Америка, 1956. 182 с.
150. Binder H. Galizien in Wien: Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik. Wien. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. 741 s.
151. Bujak F. Galicya, t. 1. Kraj. Ludność. Społeczeństwo. Lwów – Warszawa, 1906. 562 s.
152. Feldman W. Stronnictwa i programy polityczne w Galicyi 1846 –1906. Kraków, 1907. Vol. 1. 220 s.
153. Feldman W. Stronnictwa i programy polityczne w Galicyi 1846 –1906. Kraków, 1907. Vol. 2. 371 s.

154. Himka J.-P. Socialism in Galicia: the emergence of polish social democracy and Ukrainian radicalism (1860 – 1890). Cambridge – Massachusetts, 1983. 244p.
155. Kappeler A. Die ukrainische Nationalbewegung im Russischen Reich und in Galizien: Ein Vergleich. *Entwicklung der Nationalbewegungen in Europa 1850 – 1914. Herausgegeben von Heiner Timmermann.* Berlin: Duncker&Humblot, 1998. P. 175–196.
156. Kappeler A. Kleine Geschichte der Ukraine. München, 1994. 286 s. (Каппелер А. Мала історія України / Пер. з нім. К.: 2007. 264 с.
157. Podhoredecki L. Historia Polska. Warszawa, 1997. S. 135.
158. Soubigou A. Tomáš Garrigue Masaryk. Praha : Paseka, 2004. 456 s.